

Antologie příkladů práce s výukovým materiálem „Předměty vyprávějí“

Příklady dobré praxe k interaktivní sadě „muzejní kufřík“

Antologie příkladů práce s výukovým materiálem „Předměty vyprávějí“

Příklady dobré praxe k interaktivní sadě „muzejní kufřík“

Zdeňka Kulhavá – Pavel Martinovský – Vladimír Kojan
Jana Trousilová – Ivan Malý

Antologie příkladů práce s výukovým materiálem „Předměty vyprávějí“

Příklady dobré praxe k interaktivní sadě „muzejní kufřík“

Zdeňka Kulhavá – Pavel Martinovský – Vladimír Kojan – Jana Trousilová – Ivan Malý

Vydalo Národní muzeum 2014

1. vydání/NEPRODEJNÉ

ISBN 978-80-7036-436-9

Interaktivní výuková sada „muzejní kufřík“

Soubor pěti interaktivních muzejních sad (tzv. „kufříků“), se vztahuje ke zlomovým i každodenním obdobím moderních českých dějin.

Každý „kufřík“ obsahuje repliky deseti předmětů typických pro dané období pocházejících ze sbírek Národního muzea, jejich popis a podpůrný metodický materiál:

- Metodický list k práci se sadou „muzejních kufříků“ ve výuce dějepisu (materiál pro vyučující)
- Metodický list pro badatelskou práci se sadou „muzejních kufříků“ (materiál pro vyučující)
- Badatelský list žáka pro práci s předmětem z „muzejního kufříku“ (materiál pro žáka)

Žáci si při práci s „muzejními kufříky“ mohou ověřovat a prohlubovat své předchozí vědomosti, aktivně vyhledávat informace na internetu, v knihovnách a v archivech.

Při práci může být využita metoda orální historie, díky níž mají žáci možnost prožívat minulé děje bezprostředně a na základě autentických očitéch svědectví

Antologii je možno použít jako návod a inspiraci při vymýšlení dalších poloh při práci s „muzejním kufříkem“ při výuce. To může být přizpůsobeno věku žáků, konkrétní probírané látce i konkrétnímu typu školy.

Informace o projektu jsou dostupné na webové stránce:

<http://dvacatestoleti.eu/>

1. Práce s jednotlivými kompletními kufříky

1918 VZNIK ČESKOSLOVESKA A BUDOVÁNÍ REPUBLIKY

Předměty:

- 1) Cestovní doklady Rakouska-Uherska
- 2) Cestovní doklady první Československé republiky
- 3) Deníkové záznamy legionáře Františka Parolka z let 1919–1920
- 4) Kolkovaná bankovka 1919
- 5) Žebračenka (30. léta)
- 6) Česká národní vlajka
- 7) Československá vlajka
- 8) Reklamní kalendář firmy Baťa
- 9) Meziválečné akcie
- 10) Mapa Československa k 11. 11. 1918

Cílová skupina: žáci 2. stupně ZŠ

Cíle: Žáci se prostřednictvím objektového učení seznámí s fenomény politického, ekonomického a společenského života v Československu v období let 1918–1938.

Žáci analyzují jednotlivé předměty a dokumenty a na jejich základě si utvoří představu o jednotlivých jevech jako celku.

Žáci získají poznatky o historii našeho státu v období let 1918–1938 a interpretují je.

Žáci aktivně pomocí komparativních metod charakterizují jednotlivé předměty a pozorují rozdíly v jejich obsahu i formě.

Metody práce: Rozličné komparační a názorně-demonstrační metody vycházející ze zásad konstruktivismu, induktivní metody propojené s prací s prekoncepty žáků, diskuzní metody.

Formy výuky: Pracovat s předměty lze frontálně, individuálně nebo ve skupinách, záleží na počtu žáků a časových možnostech školy.

Časová náročnost: Nelze stanovit. Předměty lze využívat ve výuce u vybraných témat zvláště, nikoli jen v hodině jako celku.

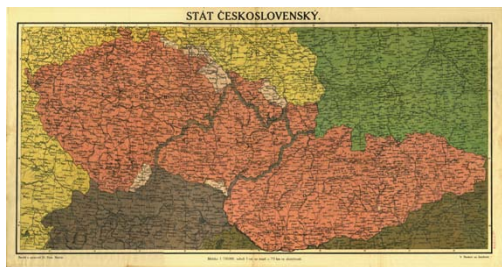
Zařazení v RVP ZV: Vzdělávací oblast Člověk a společnost, vzdělávací obor Dějepis, tematický okruh Moderní doba. Vzdělávací oblast Člověk a příroda, vzdělávací obor Zeměpis. Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace, vzdělávací obor Český jazyk a literatura.

Tato metodika je postavena tak, aby jednotlivé předměty a dokumenty doprovázely jednotlivá témata ve výuce. Není tedy nutné pracovat s celým kufříkem během jedné vyučovací jednotky, nýbrž je vhodné žákům předměty předložit dle probíraných témat. Tato metodika je jen nastíněním možností, jak pracovat s jednotlivými tématy. Epizody z dějin 20. století jsou velmi živým materiálem, s nímž se dá pracovat nejen v hodinách dějepisu, ale i v rámci krátkodobých až dlouhodobých školních projektů.

Jednotlivé předměty budou představeny chronologicky:

- 1) Mapa Československa k 11. 11. 1918
- 2) Deníkové záznamy legionáře Františka Parolka z let 1919–1920
- 3) Cestovní doklady Rakouska-Uherska
- 4) Cestovní doklady první Československé republiky
- 5) Česká národní vlajka
- 6) Československá státní vlajka
- 7) Kolkovaná bankovka 1919
- 8) Žebračenka (30. léta)
- 9) Reklamní kalendář firmy Baťa
- 10) Meziválečné akcie

Mapa Československa k 11. 11. 1918

Při práci s mapou doporučujeme ke komparaci využít mapu Rakouska-Uherska před první světovou válkou nebo současnou mapu střední, případně celé Evropy. Srovnání se stavem před vytvořením Československého státu nebo se současnou situací může žákům usnadnit čtení v mapě a jejímu porozu-

mění. Zároveň učiní práci pro žáky zábavnější.

Vyučující může pracovat s žáky individuálně, když každému (nebo alespoň do lavice) rozdá namnoženou mapu, či frontálně, pokud bude sken mapy promítat pomocí techniky.

Žáci jsou naváděni prostřednictvím otázek: „S jakými státy sousedí Česká republika/Rakousko-Uhersko?“, „Nyní se podívejte na mapu z roku 1918 a řekněte mi, s jakými státy sousedila Československá republika?“, „Najděte na mapě naši obec.“

„Myslíte si, že bylo snadné určit hranice nového státu?“, „Z čeho v té době lidé vycházeli, aby mohli stanovit, kudy povedou hranice?“, „Kdo to rozhodoval?“, „Myslíte, že si o tom rozhodli představitelé Československa sami?“

Mapa Československa vznikla záhy po jeho utvoření, již 11. 11. 1918. Vycházela z představ vůdčích představitelů státu. Jejich návrh byl projednáván při mírových jednáních na konferenci ve Versailles, kde byly schváleny na mezinárodní úrovni. Hranice českých zemí s drobnými úpravami kopírovaly zemskou hranici stanovenou Vratislavským mírem roku 1742. Od republiky bylo odděleno Kladsko, severní část Opavska a Hlubčicko. Na jihu byla připojena následující území: západní část Vitorazska s železničním uzlem v Cmutu (dnešní České Velenice) a Valticko. Území Těšínska vedlo na počátku roku 1919 ke značným sporům. Ty byly ukončeny na konferenci ve Spa, kde byl za hranici stanoven tok řeky Olše. Území Slovenska bylo na severu vymezeno zemskou hranicí. Spornými oblastmi se

stala Orava, Javorina a Spiš. Na jihovýchodě byl od republik oddělen sever Maďarska (město Miškovec). Na území nového státu se nacházel Užhorod, pozdější hlavní město Podkarpatské Rusi připojené k ČSR v květnu 1919 po rozhodnutí Karpatoruské národní rady.

„Jaká území tvořily české země?“, „Ukažte je na mapě.“ „Navštívili jste s rodiči nějaká místa, která byla na území bývalého Československa?“ „Jaká?“

Vyučující může vést debatu nad mapami různými směry. Lze využít historii regionu a aplikovat tamní zkušenosti.

Deníkové záznamy legionáře Františka Parolka z let 1919–1920

Československá republika vznikla po skončení první světové války jako jeden z nástupnických států rozpadlého Rakouska-Uherska. Vojáci se z fronty vraceli často až dlouhou dobu dvou let. *„Prohlédněte si tento materiál a řekněte mi vše, co vás k němu napadne.“ „O jakou formu textu se jedná?“ „Kdo je autorem textu?“ „Kdy záznamy pořizoval?“ „Kde záznamy psal?“ „Proč si vše psal.“*

Jedná se o deníkové záznamy malíře, fotografa a zakladatele fotografické skupiny československých legií na Rusi Františka Parolka (1882–1926). Po narukování do války roku 1914 si začal vést deník a psal si ho až do roku 1920, kdy se vrátil domů z Ruské fronty. Ve svých záznamech zachytil průběhy bojů, vznik a vývoj československé armády v Rusku. Významné jsou jeho postřehy z období ruské občanské války. Po návratu vedl fotografický archiv v nově založeném Památníku odboje na pražském Vítkově (dnes Vojenský historický ústav).

„Víte, kdo to byli legionáři?“ „V čem byli pro Československo tak významní?“ „Zeptejte se v rodině, jestli nebyl váš pradědeček příslušníkem legií, ať už na ruské, francouzské nebo italské frontě.“

Legionáři byli představitelé zahraničního vojenského odboje za první světové války. Základ těchto vojsk se začal formovat již v roce 1914. Velký význam pro postavení legií mělo jejich zapojení v bitvě u Zborova 2. 7. 1917, v níž se postavili proti rakousko-uherské armádě. To totiž pomohlo Československé národní radě sídlící v Paříži, v jejímž čele stáli T. G. Masaryk, M. R. Štefánik a Edvard Beneš, prosazovat na mezinárodním poli myšlenku samostatného státu.

Cestovní doklady Rakouska-Uherska a cestovní doklady první Československé republiky

Žáci mohou metodou pozorování a komparace porovnat vzhled, formu a obsah dobových cestovních dokumentů. Pokud nebude vyučující disponovat kopiemi dokumentů pro všechny žáky, je nutné využít promítací techniku. Zároveň považujeme za vhodné poskytnout žákům, pokud nevládnou němčinou, německé slovníky.

„Prohlédněte si tento dokument. Co je to za dokument?“ „V jakém jazyce je psán?“ „Proč je psán německy?“ „Zjistíte, komu patřil?“ „V jakém roce byl vydán?“ „Co znamená známka nalepená na jednom z listů?“ Nyní žákům vyučující promítne/předloží druhý dokument

a vyzve je, aby se zabývali jím. Během odpovědi na jednotlivé otázky je směřuje k porovnávání jednotlivých dokumentů po estetické i formální a obsahové stránce.

„Nyní si prohlédněte druhý cestovní pas. Čím se od sebe na první pohled liší?“ „Jakým jazykem je psán?“ „Jaké údaje o člověku byly považovány za směrodatné při jeho identifikaci?“ „Kdy byl tento cestovní pas vydán?“

Příčiny, proč začaly být cestovní doklady vydávány, můžeme sledovat s rozvojem dopravy a společenské emancipace. Proto si rozvoj vydávání cestovních dokladů spojujeme s obdobím 19. století. Cestovní pas byl původně vydáván jako jednorázový dokument. Postupem času se začal vydávat v podobě několikastránkového dokumentu s očíslovanými listy označenými státními symboly. V Rakousku-Uhersku byl vydáván jménem panovníka a potvrzován příslušným policejním ředitelstvím.

V cestovním pase byly uváděny tyto údaje: jméno, datum narození nositele. Dále jeho tvar obličeje, barva očí, vlasů, typ postavy a další zvláštní znamení. Od počátku 20. století se uváděla také fotografie. Dalšími údaji byla doba platnosti pasu, výčet zemí, které mohl držitel pasu navštívit, a záznam o osobách, které s ním cestovaly. V dokladu byly uváděny záznamy o případném udělení vstupních víz, potvrzení o vycestování a návratu ze zahraničí a podobná úřední sdělení.

Cestovní pasy vydávané Československou republikou byly vydávány hned po jejím vzniku. Krátce fungovaly jen jako jednorázové cestovní doklady, později začaly být vydávány jako standardní cestovní pasy. Po formální stránce prošla za první republiky tato brožura několika úpravami. Doklad byl vydáván v českém a francouzském jazyce policejním ředitelstvím. Vedle popisu a fotografie držitele, mohla být v některých typech fotografie manželky. Platnost pasu mohla být opakovaně prodloužena, vše bylo v dokumentu náležitě uvedeno. Dále zde byl uveden výčet zemí, do kterých mohl držitel vycestovat, záznamy o jeho dětech, potvrzení o udělení víz, vycestování a návratu do republiky. Zajímavé je, že lidé žijící a pracující v pohraničí, mohli do sousedního státu vycestovat bez pasu, stačila jim na to jiná průkazka. Např. při návštěvě Polska průkaz Klubu českých turistů.

„Máte i vy svůj cestovní pas?“ „V čem se oproti zde uvedeným pasům liší?“ „Máte v něm něco navíc, oproti dřívějším pasům, kdy nemohli celníci využívat moderních technologií jako my dnes?“ V České republice jsou od roku 2006 povinnou součástí pasů s platností delší než jeden rok biometrické prvky.

Česká národní vlajka a československá státní vlajka

Česká národní a československá státní vlajka jsou významnými symboly. Vzhledem ke shodnosti československé státní vlajky s českou státní vlajkou nebude pro žáky problém ji identifikovat. U jejich předchůdkyně to však předpokládat nelze. Diskusi se žáky bude muset vyučující směřovat ke kýženému výsledku vhodně volenými otázkami.

„Prohlédněte si obě vlajky a řekněte mi, o jaké vlajky se jedná.“ V případě vlajky

Československa: „*Odkdy je tato vlajka naším státním symbolem?*“ „*Uměli byste ji popsat?*“ „*Věděli byste, kde najdete její popis a pravidla pro její užívání?*“

V případě české národní vlajky. „*Co je toto za vlajku?*“ „*S vlajkou jakého státu je shodná?*“ „*Věděli jste, že právě tato podobnost byla příčinou vytvoření nové vlajky?*“ „*Věděli byste, odkud se vzaly barvy červená a bílá?*“ „*Jakou podobu měl znak českého království?*“

Pokud vyučující dovede žáky k pochopení, že znak českého království byl v podobě stříbrného dvouocasého lva na červeném štítu, měli by dovodit národní barvy a pochopit tak jejich význam.

Původně byly našimi národními barvami červená a bílá. Dva vodorovné pruhy. Jako dnes vypadá vlajka Polska. Bílý nahore, červený dole. Jedná se o barvy ze znaku českého království. Bílá symbolizuje barvu figury – stříbrného dvouocasého lva, červená barvu štítu. Česká národní vlajka byla užívána i po vzniku Československé republiky, dokud nebyla vytvořena vlajka reprezentující nově utvořený státní útvar.

Československá vlajka vychází ze slovanské červenomodrobílé trikolory. Na podobu státní vlajky byla vypsána roku 1919 soutěž, kterou hodnotila speciální komise. Ve výběru zvítězil návrh Josefa Kursy (autor nových československých státních znaků).

Nová vlajka Československé republiky byla ústavním zákonem utvořena ze spodního červeného a svrchního bílého pole, přičemž mezi ně byl vsunut modrý klín od žerdi do středu vlajky. Poměr vlajkové šířky k délce byl 2:3 a délka klínu se rovnala polovině vlajkové délky.

Tato vlajka byla státním symbolem Československa mimo období nacistické okupace (1939–1945) až do roku 1992. Následně se zákonem české národní rady č. 3/1993 Sb. o státních symbolech stala vlajka oficiálním státním symbolem České republiky. Je zajímavé, že po zániku Československé federativní republiky vzbudila diskuse o státní vlajce mezi českou a slovenskou stranou velké vášně. Nově ustavená Česká republika totiž převzala původní prvorepublikovou československou vlajku jako svůj státní symbol. To ale bylo v rozporu s dohodami mezi českou a slovenskou politickou reprezentací, kdy se obě strany dohodly, že ani jedna po zániku společného státu nebude používat symboly České a Slovenské federativní republiky. Česká strana to později odůvodňovala tím, že ČSFR zanikla a tudíž je vlajka uprázdněná a vhodná k dalšímu využití, nebo že zákonodárny sbor ČR je svrchovaný a není vázán rozhodnutím Federálního shromáždění ČSFR. Modrou barvu pak zdůvodnili tak, že je to barva jedné z historických zemí – Moravy, která pod touto barvou v historii vystupovala na bojištích.

Kolkované rakousko-uherské bankovky z roku 1919

Vyučující rozdá žákům namnožené kopie bankovek či jim je promítne pomocí techniky. „*Prohlédněte si tyto bankovky.*“ „*Jakými jazyky jsou potištěny? Proč?*“ „*V jakém roce byly bankovky vydány?*“ „*Proč je na nich nalepená »známka«?*“ „*Věděli byste, co je to za »známku«?*“ Žáci patrně nebudou okolkované bankovky znát, ale mohou

vycházet ze setkání s cestovním pasem Rakouska-Uherska, který také nese kolek, byť se jedná o jiný význam. Zároveň si mohou odvodit, že bankovku vydalo Rakousko-Uhersko, kdežto kolek Československá republika, a tím mohou dojít k myšlence, že se jedná o označené bankovky, kterými se v ČSR platilo. Termín „okolkované“ pro ně bude nový. Důležité však je, aby porozuměli významu.

Po vzniku Československa bylo nutné oddělit správu, školství, hospodářství, administrativu, politiku apod. od Rakouska-Uherska. Jedním z nutných opatření, protože hrozil hospodářský rozvrat, bylo vytvoření vlastní státní měny. K tomu však nemohlo dojít ze dne na den. Měnová rozluka v Československu byla realizována na přelomu února a března roku 1919 pod dohledem ministerstva financí Aloisem Rašínem. Bez předchozího upozornění veřejnosti byly v noci z 25. na 26. února uzavřeny státní hranice, protože nové peníze nebyly ještě vytištěny, byly rakousko-uherské bankovky okolkovány, postupně stahovány z oběhu a nahrazovány novými československými korunami. Peníze se měnily tak, že lidé za odevzdanou hotovost od určité výše dostali pouze část v okolkovaných bankovkách a další část peněz byla uložena na nucenou půjčku. Lidé mající úspory v jiné formě než představoval bankovní a spořitelní vklad, museli ze svého majetku odvést daň. Díky úspěšnému provedení odluky bylo zabráněno inflaci a československá koruna v meziválečném období patřila mezi nejpevnější evropské měny.

Poukázky na odběr potravin, tzv. žebračky či almuženky

Za první republiky proběhla celým světem v letech 1929–1933 Světová hospodářská krize. Na našem území propukla o roku později 1930 a trvala do roku 1934. Mnoho lidí přišlo o práci. Mnoho rodin ztratilo příjem peněz, na němž byly existenčně závislé. Aby stát zmírnil následky této ekonomické katastrofy, zavedl systém sociální podpory. „*Prohlédněte si tyto kartičky. „Jaký úřad je vydal?“ „Všimněte si, že byly psané na jméno. Proč?“ „Jakou měly platnost?“ „S podobným přidělovým systémem jsme se setkali v předchozích hodinách. V jaké souvislosti?“* (myšleno v období Velké války).

Tyto poukázky na odběr potravin v hodnotě 5,-, 10,- a 20,- Kč byly v době světové hospodářské krize jedním ze způsobů sociální pomoci. Nárok na ně měli nezaměstnaní a sociálně slabí. Tuto podporu zajišťovalo ministerstvo sociální péče prostřednictvím okresních a obecních úřadů. Platnost těchto poukázek byla časově omezena, zpravidla na 14 dní. Sloužily k odběru základních potravin v dané hodnotě. Další možností byl přímý odběr stanoveného množství výslovně uvedených produktů: chléb, mouka, mléko atd. Stát se pomocí těchto poukázek nesnažil jen zmírňovat utrpení strádajícího lidu, ale i předejít žebrotě a případným výtržnostem v ulicích měst.

Reklamní kalendář firmy Baťa

„Prohlédněte si tento kalendář.“ „Která firma na něm propaguje své výrobky?“ „Co daná firma vyrábí?“ „Existuje tato firma dodnes?“ „Věděli byste, kde tento světznámý podnik vznikl? V jakém městě?“

Firma A. Baťa byla založena třemi sourozenci Baťovými v roce 1894. Jednalo se o Antonína, Tomáše a jejich sestru Annu. Později se jediným majitelem stal Tomáš Baťa. Ve 20. letech 20. století začala firma výrazně prosperovat. Byla zahájena spoluúčasť na zisku a ztrátě a zahájena výstavba moderních továrních budov. Roku 1927 se Tomáš Baťa po vzoru Američana Henryho Forda rozhodl zavést pásovou výrobu, která umožnila výrazné zvýšení produktivity práce. Již v roce 1931 se z malého, původně rodinného podniku stala akciová společnost. Roku 1932 Tomáš Baťa tragicky zemřel, avšak jeho práce nezanikla. Vedení firmy se ujal jeho nevlastní bratr Jan Antonín Baťa, který rozšířil výrobu o produkci pneumatik, technické pryže, umělých vláken a dalších výrobků. Baťova společnost vlastnila uhelné doly, měla stavební výrobu, vlastní dopravu, obchodní domy, prodejny, zemědělskou půdu a lesy. Na konci 30. let ve firmě pracovalo 67 000 zaměstnanců, z toho více než 25 000 v zahraničí.

Po roce 1945 byly Baťovy podniky znárodněny. Zrušeny nebyly. Působily pod značkou Svit. Současná firma Baťa se k nám vrátila v roce 1991 v návaznosti na koncerny působící v zahraničí. Sídlo firmy je stále ve Zlíně.

Meziválečné akcie firmy Thiele

„Pozorně si prohlédněte tento dokument. Přečtěte si, co je na něm napsáno. O co se jedná?“ „Dočetli byste se, k čemu je majiteli taková akcie? Co tím její držitel získá?“ „Jaká firma tuto akcii vydala?“ „V jakém roce?“ „Dokázali byste mi vysvětlit, jak akciová společnost funguje dnes?“ Tato otázka silně souvisí s finanční gramotností. U žáků základních škol lze předpokládat, že znají pouze pojem „akciová společnost“, nikoli jeho obsah. Proto může vyučující

využít jednoduchou názornou pomůcku. Lze využít dva stejné plakáty. Jeden pro názornost, druhý určený ke zničení. Vyučující sdělí žákům, že tento plakát je jedna velká akciová společnost. A pověsí celý plakát na magnetickou tabuli. Druhý plakát roztrhne na různé velké kousíčky. Tyto kousíčky z rubu popíše různými částkami. Žákům rozdělí papírově

imaginární peníze. Pro tuto hru postačí, aby to byly papírky s napsanou sumou. Každému žákovi může vyučující dát po stovkách bankovky v hodnotě pět set. Nyní vyzve žáky, aby nakupovali za své peníze jednotlivé dílky, které mají různou hodnotu. Když žáci utratí všechny peníze a skoupí co možná největší množství papírků, společně složí z roztrhaných dílků plakát a společně o něj budou pečovat. Vyučující může žákům vysvětlit, že majitel každého dílku jako jednotlivec nemá šanci uspět. Sám své zájmy ve firmě neprosadí. Proto potřebuje mít buď převahu dílků (akcií), nebo musí spolupracovat s ostatními vlastníky dílků (akcií).

Domníváme se, že v tomto případě není nutné žákům sdělovat definici pojmu akcie. Důležité je, aby pochopili smysl jejich užívání a fungování akciových společností. Přesto pro úplnost metodiky zde vysvětlení pojmu uvádíme: Akcie je cenný papír, různé nominální hodnoty, který potvrzuje, že majitel vlastní majetkový podíl ve společnosti. Takový akcionář má pak různá práva. Především je oprávněn účastnit se řízení společnosti, hlasovat na valné hromadě a podílet se na zisku formou dividendy.

Kapitál akciové společnosti vzniká vydáním akcií a jejich prodejem na burze – zpočátku za hodnotu, která je na akcii vyznačena.

1938 ROZPAD ČESKOSLOVENSKA A DOBA PROTEKTORÁTU

Předměty:

- 1) Cestovní doklady 1941
- 2) Vyhlášení mobilizace – noviny
- 3) Mapa Česko-Slovenska po odstoupení Sudet
- 4) Plakát o vyhlášení stanného práva a seznam poprav
- 5) Potravinové lístky
- 6) Balení náhražkových potravin
- 7) Plátěná židovská hvězda
- 8) Karabáč z koncentračního tábora
- 9) Protektorátní vlajka
- 10) Peníze ghetta Terezín

Cílová skupina: žáci 2. stupně ZŠ

Cíle: Žáci analyzují jednotlivé předměty a dokumenty a na jejich základě si utvoří představu o jednotlivých jevech druhé světové války jako celku.

Žáci získají poznatky o historii našeho státu v období let 1938–1945 a interpretují je.

Žáci prostřednictvím předmětů shrnou nabyté poznatky v hodinách.

Žáci porozumí pojmům „ghetto“, „koncentrační tábor“, „přídelový systém“, „mobilizace“ a vysvětlí je.

Metody práce: Rozličné názorně-demonstrační metody vycházející ze zásad konstruktivismu, diskuzní metody.

Formy výuky: Individuální nebo skupinová forma výuky, záleží na počtu žáků a časových možnostech školy.

Časová náročnost: Jedna vyučovací jednotka.

Zařazení v RVP ZV: Vzdělávací oblast Člověk a společnost, vzdělávací obor Dějepis, tematický okruh Moderní doba.

Cílem této metodiky je umožnit žákům shrnutí nabytých poznatků o dějinách našeho národa v kontextu obecných dějin v letech 1938–1945. Žáci budou pracovat ve skupinách, každá skupina se na základě již nabytých vědomostí ve výuce pokusí předmět samostatně interpretovat a prezentovat ostatním skupinám. Doporučujeme využití textových materiálů, výkladových slovníků, encyklopedií, mapových atlasů, učebnic, případně internetu tak, aby žáci mohli své poznatky opřít o víc než jen své poznámky v sešitech.

Pro chronologický přehled doporučujeme práci s předměty v následujícím sledu:

- 1) Vyhlášení mobilizace – noviny
- 2) Mapa Česko-Slovenska po odstoupení Sudet
- 3) Protektorátní vlajka
- 4) Plátěná židovská hvězda
- 5) Peníze ghetta Terezín
- 6) Plakát o vyhlášení stanného práva a seznam poprav
- 7) Bič z koncentračního tábora
- 8) Cestovní doklady 1941
- 9) Potravinové lístky
- 10) Balení náhražkových potravin

Vyhlášení mobilizace – noviny

Žáci obdrží kopii novin Národní politika a spolu s nimi otázky, které mají zodpovědět:

„O jaké noviny se jedná?“ „Najdete datum jejich vydání?“ „Zaměřte se na úvodní článek. Do-
vodíte, co znamená pojem »mobilizace«?“ „Koho se
týká?“ „Vyberte mluvčího skupiny a připravte si na
jednu minutu povídání, abyste seznámili spolužáky
s tím, kdo mobilizaci vyhlásil, kdo se do ní měl za-
pojit a v jakém čase měla proběhnout.“

Všeobecná mobilizace v Československé repub-
lice byla vyhlášena 23. září 1938. Stát vstoupil do
stavu branné pohotovosti. Vláda tak reagovala na
hrozbu ze strany nacistického Německa. Veřejnost
přijala výzvu k mobilizaci s nadšením a díky její-
mu aktivnímu zapojení proběhla mobilizace rychle

a úspěšně. Lidé poslouchali rozhlas a čekali, kdy budou nasazeni. Nejvíce sledovali vysílání
záložníků odvodních ročníků, kterých se připravovaná mobilizace měla týkat. Dokonce se
první z nich začali hlásit u svých útvarů ihned po jejím vyhlášení. Povoláno bylo 18. roč-
níků I. zálohy a náhradní zálohy všech zbraní a služeb; dále část příslušníků II. zálohy
potřebných specialistů. Celkem bylo mobilizováno 1 250 000 mužů včetně těch, kteří
byli povoláni již před začátkem mobilizace. Současně bylo připraveno 350 tanků, 5000
dělostřeleckých hlavních a 950 bojových letounů.

Mapa Česko-Slovenska po odstoupení Sudet

Pro práci s mapou doporučujeme využít dějepisného nebo alespoň zeměpisného atlasu, kde by si žáci mohli prohlédnout mapy z roku 1918 a po roce 1945. Otázky pak může vyučující vést ke komparaci proměny územního rozsahu. Vhodné je využít průklepový papír.

Otázky typu: „Prohlédněte si obě/všechny mapy. Najděte nejzápadnější, nejvýchodnější, nejsevernější a nejjižnější místo našeho státu.“, „Prohlédněte si, kudy vedly hranice státu. Vezměte si průklepový papír, přiložte na mapu z roku 1918/1945 a obkreslete hranici Československa modrou barvou. Nyní přeložte průklepový papír na mapu z roku 1938 a obkreslete hranici červenou barvou. A nyní si prohlédněte změnu.“ (Je vhodné, mít na průklepovém papíru natištěnou nebo nakreslenou mapu současné České republiky. To usnadní žákům orientaci ve srovnání obou map a správné zakreslení.)

Mapa nám připomíná události, které se odehrály v bavorském Mnichově. Zde byla dne 29. září 1938 dojednána dohoda mezi zástupci nacistického Německa (A. Hitler), fašistické Itálie (B. Mussolini), Velké Británie (N. Chamberlain) a Francie (É. Daladier). Výsledkem jednání zástupců těchto států byl dokument, tzv. Mnichovská dohoda, týkající se Československé republiky. Jednalo se o nařízení, aby do 10. října 1938 byla Německu postoupena pohraniční území obývaná většinou německého obyvatelstva.

V souvislosti s Mnichovskou dohodou se používá úsloví „o nás bez nás“, protože přestože zástupci československé vlády včetně prezidenta E. Beneše byli v Mnichově přítomni, nesměli se zúčastnit samotných jednání. Mnichovská dohoda byla tragickým výsledkem politiky ústupků nacistickému Německu ze strany Velké Británie a Francie.

Na mapě je patrný rozsah územních ztrát tehdejšího státu. Po necelém půlroce byl na zbývajícím území vyhlášen Protektorát Čechy a Morava a samostatný Slovenský štát. Ohledně jednání Edvarda Beneše se vedou dodnes živé diskuse řešící otázky, jak by se měl zachovat, popřípadě, jaké důsledky by jeho počínání mohlo mít, kdyby se tomuto diktátu vzepřel. Bohužel, ani když se budeme snažit zohlednit všechny objektivní a subjektivní důvody, které mohly jeho rozhodování ovlivnit, nikdy se nedopracujeme potřebné odpovědi. Nelze však v souvislosti s tímto opomenout, že národ považoval Mnichov za zradu, a zrušení mobilizace a výzvy prezidenta o poklidném přijetí nastalé situace a odstoupení území bez boje jako velké selhání a zklamání. S tímto pocitem se nemohly vyrovnat celé generace a rozporné vnímání této epizody historie Československa trvá dodnes.

Protektorátní vlajka

Při práci s vlajkou může vyučující využít znalost žáků získanou při práci s kufříkem k roku 1918, kde jsou uloženy česká národní a československá státní vlajka. Snáze pak

naváže na to, že se změnou státního uspořádání, které přinesl Protektorát Čechy a Morava (1939–1945), nastala i změna státních symbolů.

Otázka změny podoby státní vlajky úzce souvisí s mocenských postavením nacistického Německa, které si podvolilo český národ. A jako symbol podmanění nám byl odejmut jeden ze státních symbolů – státní vlajka, a byl nahrazen vlajkou novou ve formě trikolóry se třemi vodorovnými pruhy: bílým, červeným a modrým. Barvy vlajky jsou totožné s barvami ustavenými v roce 1920, avšak podoba vlajky byla jiná. Po skončení války se československá vláda opět navrátila k původní státní vlajce tvořené dvěma vodorovnými pruhy, nahoře bílým, dole červeným, mezi něž byl vsunut modrý žerďový klín sahající až do poloviny vlajky při poměru stran šířky k délce 3:2.

„Prohlédněte si tyto tři vlajky. Myslíte, že se jedná o vlajky jednoho státu?“, „Jaký stát byl na našem území v letech 1939 – 1945?“, „Proč myslíte, že stát okupující nějaké území, ničí jeho státní symboly a nahrazuje je svými nebo novými?“

Plátěná židovská hvězda

Pro pochopení významu nošení Davidovy hvězdy doporučujeme využít jednoduchou hru. Rozdejte žákům papírky čtyř barev tak, aby mohli tvořit skupiny. Jednomu žákovi dejte papírek černý. Výběr nechte náhodě. Zvolte takového žáka, který má v kolektivu dobré vztahy. Řekněte žákům, ať utvoří skupiny podle barev. Nechte je, ať sledují jednoho žáka, který nepatří k žádné skupině. Brzy mezi žáky stejné barvy vznikne soudržnost a vyčleněný žák začne osamocenost prožívat.

Vzdálí se od skupiny, opustí aktivitu apod. Tuto hru je nutné ukončit a umožnit žákům vystoupit z role, do které se dostali. Vysvětlení situace, která ve skupině vznikla, nám umožní právě připodobnění se situací v době nacistického Německa a perzekuce Židů.

Žáci si hvězdu prohlédnou. Dovodí si, že je to nášivka na oděv a díky hře, kterou před chvílí prožili, pochopí význam nošení hvězdy. Důležité je, aby si uvědomili, že označení nenosila privilegovaná vrstva, nýbrž ti degradovaní, neplnoprávní lidé.

Pokud pracujete výhradně ve skupinách, pak skupinka, která s židovskou hvězdou pracuje, se pokusí popsat její vzhled, způsob nošení a vysvětlí ostatním spolužákům, kdo toto označení nosil a proč. Řadu poznatků žáci mohou čerpat z již proběhlých vyučovacích hodin, popřípadě z vhodně zvolené doplňkové literatury. Např. vzpomínek Židů na život za druhé světové války.

Na území Protektorátu Čechy a Morava museli všichni, kdo byli považováni podle nacionálněsocialistického práva za Židy a byli starší šesti let, povinně nosit viditelné diskriminační označení v podobě látkové nášivky našité na oděvu. Tzv. Davidova hvězda byla žluté barvy s černým nápisem v němčině Jude (Žid). Nařízení o jejím nošení bylo vydáno 1. září 1941. Toto označení bylo používáno také v nacistickém Německu a ostatních okupovaných zemích. V Polsku toto nařízení vešlo v platnost již v září 1939.

Peníze ghetta Terezín

O tom, že Židé byli považováni za méněcennou rasu, již žáci vědí z hodin nebo z práce s předchozím předmětem. Nyní se mohou seznámit s tím, jak žili v uzavřených ghettech, která často tvořila města ve městech. Ghetto bylo území, kam byli židé koncentrováni. Místo, které jim bylo v podstatě vězením. Kde byli pod kontrolou a odděleni od ostatních lidí, s nimiž nebyli hodni žít. V ghettech si Židé utvářeli vlastní kulturu, společenství a vztahy.

Předejte žákům bankovky. „Popište, jak bankovky vypadají.“ „Kdo je na nich podepsán?“ „V jakém roce byly vydány a kde?“ „Prohlédněte si muže v emblému. V jakém jazyce je text psaný na desce, kterou drží?“ „Jakou mají bankovky hodnotu?“ „Jak se jmenuje symbol, který je tištěný na straně bankovky?“ „Víte, kde leží město Terezín? Použijte atlas/mapu.“ „Proč má židovská komunita ve městě sídlícím v Protektorátu, kde se v tu dobu platilo korunami, vlastní peníze?“ „Slyšeli jste někdy o Terezínském ghettu?“ Pokud žáci Terezínského ghetta znají, je možná otázka: „Co o Terezínském ghettu již víte?“

Město Terezín, stavebně budované v 18. století jako pevnost, bylo původně Židům prezentováno jako místo příjemné pro život. Nacistická propaganda líčila nejen doma, ale také před západními mocnostmi, jak krásný a spokojený život Židy v ghettu čeká. Dokonce natočili propagandistické filmy určené k působení na veřejné mínění.

Terezínské ghetto tak bylo prezentováno pro významné a všeobecně respektované mezinárodní organizace jako ukázka plnohodnotné židovské samosprávy. Jedním z mnoha iluzivních prvků tvořících iluzi židovské svěbytnosti bylo zavedení místních peněz a absolutní vyloučení jiných papírových peněz z oběhu. Tyto peníze se směly používat pouze v ghettu, čímž doslova posloužily k omezení pohybu Židů. V případě útěku totiž neměli žádné finanční prostředky, nemohli nakupovat mimo hranice ghetta, nemohli upláctet strážné, protože pro ně byly tyto peníze absolutně bezcenné. Po osvobození Československa v roce 1945 ztratily terezínské bankovky platnost, byly staženy z oběhu a úředně zničeny. Dokonce panovaly obavy, že by tyto peníze mohly být zdrojem tyfové nákazy, která koncem války v Terezíně propukla.

Plakát o vyhlášení stanného práva a seznam poprav

Z výuky již žáci znají, že v červu 1942 proběhl atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Nyní si mohou prohlédnout kopii vyhlášky, která byla po atentátu následně vydána. Ta potvrzuje okolnosti, které atentát na Heydricha provázely. „Prohlédněte si tento plakát.“ „Přečtěte si, co je napsáno v dolním odstavci?“ „Čí jména jsou na seznamu uvedena a proč?“ „Víš, jak se nazývá takový politický režim, který absolutně popírá základní lidská práva?“ „Uměl bys vysvětlit, co je to diktatura? Využij slovník.“

Bezprostředně po spáchání atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha (1904–1942) bylo v Protektorátu Čechy a Morava podruhé vyhlášeno stanné

právo na dobu od 27. května do 3. července 1942. Nejen, že byli gestapem hledáni atentátníci J. Gabčík a J. Kubišta, ale byli bez průtahů popravováni všichni, kdo jen zdánlivě mohli s atentátem souviset. Podle trestního řádu muselo být řízení s obviněným skončeno

do 72 hodin od doby, kdy byl postaven před soud. Proti rozsudku nebylo možné se odvolat a trest smrti byl vykonán 3–12 hodin po jeho vynesení. Popravy byly časté i po atentátu na Heydricha. Popravováni byli zejména podezřelí z odbojové činnosti. V řadě případů bez důkazů. Jména popravených byla pro výstrahu všem zveřejňována prostřednictvím vyhlášek, podobných této.

J. Gabčík a J. Kubiš a další tři spolupracovníci se ukrývali v kryptě kostela sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze, kde byli 18. června 1942 dopadeni nacisty. Aby neupadli do zajetí či nebyli podrobováni mučení a exemplárním popravám, spáchali v kryptě sebevraždu střelou do hlavy.

Karabáč z koncentračního tábora

„Prohlédněte si tento předmět. Co je to?“ „Z jakého materiálu je vyroben?“ „Kdo takový předmět používal a na co?“ „Jste si jistí, že nemohl být zneužit k bytí někoho jiného, než jsou zvířata?“ „Napadlo by vás, že takovým bičem byli lidi jiní lidi?“ „Kde k tomu mohlo dojít a proč?“

Bič, předmět sloužící k pohánění dobytka či předmět, který si spojujeme s nástrojem bolesti a trýznění používaným ve středověku, se stal za druhé světové války výborným a nenákladným atributem moci. V koncentračních táborech se lidé dělili na dvě skupiny. Nadřazenou rasu – gestapáky, a podřazenou rasu – vězně (Židé, mentálně a fyzicky postižení, Romové,...). Bez ohledu na věk, pohlaví a fyzickou zdatnost museli lidé těžce pracovat. Bič byl pro ně velkou hrozbou. Již jen samotné praskání do vzduchu tvořilo silný zvukový efekt, z něhož měli lidé hrůzu. Počet ran nebyl omezen tím, kolik měl člověk nábojů. Bičem mohl být člověk ponížen, potrestán několika ranami nebo umrskán k smrti.

Tento předmět jsme do kufříku vložili proto, abychom žákům nastínili válku z pohledu moci. Tak jako král nosí žezlo, aby bylo poznat, kým je, tak i stráž v koncentračních táborech a kápové (vězni jmenovaní do táborové samosprávy) utvoření ze samotných vězňů, měli k dispozici např. bič, který v případě potřeby prosazení své moci/síly/svrchovanosti použili vůči druhým.

Cestovní doklady 1941

Vyučující v případě cestovních dokladů z roku 1941 může pro připomenutí žákům poskytnout cestovní doklady Rakouska-Uherska a Československé republiky uložené v kufříku 1918. Žáci tak mohou jednotlivé doklady porovnávat.

„Prohlédněte si tento cestovní doklad a porovnejte s cestovními doklady Rakouska-Uherska a Československé republiky.“ „Kolik let je tento cestovní doklad starý?“ „Jakým jazykem je psán? Pro jaký stát byl vydán?“ „Jaké údaje osobní identifikace byly považovány za důležité? Využijte ke své práci slovník.“

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava dne 15. března 1939 byly zavedeny nové cestovní pasy. Tyto průkazy byly používány při cestách na říšské území, zvláště do regionů, které tehdejší Československo ztratilo po odtržení v roce 1938 a které byly připojeny k nacistické Německé říši. Obyvatelé žijící na nově připojených územích k Říši používali platné říšskoněmecké cestovní doklady, nikoli doklady protektorátní. Nebyl však problém s říšskými doklady do protektorátu vycestovat.

Potravinové lístky

Pro zajištění zásobování vojáků i zázemí byl za druhé světové války zaveden přidělový systém. Takový systém známe již z dob velké války.

„Prohlédněte si tyto lístky. Jakými jazyky jsou psány?“, „Co je na nich napsáno?“ „Všimli jste si, jaké množství masa si na jeden lístek mohl člověk pořídit?“ „Dokážete přečíst jméno majitele lístků nebo alespoň odkud pochází?“ „Znáte ze své zkušenosti místa, kde se dnes používají stravenky? I když dnes je to převážně zejména záležitost elektronických karet.“

Přídělový systém byl zaveden během války. Držitel stravenek mohl zakoupit potraviny ve stanoveném množství podle ústřížků, které z celého archu odstříhával po celou dobu platnosti přídělového lístku. Lístky se dělily pole věku, pohlaví, rodinného stavu či vykonávaného zaměstnání držitele. Vzhledem k tomu, že bylo za války opravdu široké spektrum nedostatkového zboží, musely být přídělové lístky rozdávány na mnohem širší sortiment – oděvy, tabák, některé průmyslové výrobky nebo pohonné hmoty.

Nezřídka se stávalo, že si lidé vystáli se svými lístky fronty na příděl, avšak již se na ně nedostalo a odcházeli s prázdnou domů. Postupem času byly stanovovány limity, které omezovaly přidělení poukazů různým skupinám obyvatel. Některé lístky na potraviny mohli získat jen staří, nemocní nebo kojící ženy. Silně se rozmohl černý trh, na němž se dalo opatřit téměř cokoli, avšak velmi, velmi drah.

Balení náhražkových potravin – vaječná hmota

„Prohlédněte si tento předmět. Přečtěte si etiketu.“ „Vymyslete zajímavou reklamu, jejímž prostřednictvím nabídnete tento produkt svým spolužákům.“ „Způsob je zcela na vás.“

Ve válečných dobách, kdy bylo zemědělství a průmysl zcela podřízeno vojenským potřebám a situaci na frontě, byly vytvářeny náhražky potravin, např. náhražka za vejce. Vyráběla je firma Schoppe a Schultz, která dodnes funguje a sídlí ve šlesvicko-holštýnském Ratzeburgu. Také vaječná náhražka se stejným názvem Synthova stále existuje a vyrábí se v západních Čechách.

1948 CESTA OD OSVOBOZENÍ K POLITICKÝM PROCESŮM 50. LET

Předměty:

- 1) Páska Revolučních gard
- 2) Agitační plakát „Válka v Koreji“
- 3) Cedule Hraniční pásmo
- 4) Vyhlášení měnové reformy
- 5) Dětské budovatelské leporelo
- 6) Řád rudé hvězdy práce
- 7) Kádrový posudek
- 8) Platidlo z lágru 50. let v ČSR
- 9) Vlajčka úderníka
- 10) Fučíkův odznak

Cílová skupina: žáci 2. stupně ZŠ

Cíle: Žáci interpretují pomocí výtvarného ztvárnění poznatky o historii našeho státu v období poloviny 40. a v 50. letech 20. století.

Žáci poznají na konkrétních předmětech reprezentujících určitý fenomén doby a reflektují ho z pohledu dneška.

Žáci literárně, výtvarně a graficky vytvoří vlastní reflexi klíčových jevů totalitního režimu nastoleného po roce 1948.

Žáci porozumí pojmům, jako je: *ideologie, kádrový posudek, lidové milice, hraniční pásma, revoluční garda* a interpretují je vlastními slovy.

Metody práce: Čtením a psaním ke kritickému myšlení (RWCT), metody praktické – grafické a výtvarné činnosti, diskuzní metody

Formy výuky: Individuální forma výuky.

Časová náročnost: Jedna až dvě vyučovací jednotky.

Zařazení v RVP ZV: Vzdělávací oblast Člověk a společnost, vzdělávací obor Dějepis, tematický okruh Rozdělení a integrující se svět. Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace, vzdělávací obor Český jazyk a literatura. Vzdělávací oblast Umění a kultura, vzdělávací obor Výtvarná výchova.

Cílem této metodiky je zprostředkovat žákům reflexi událostí odehrávajících se v Československu od roku 1945 až do 50. let 20. století. S ohledem na témata, která žákům zprostředkoval předchozí kufřík 1938, jsme se rozhodli přistoupit k reflexi událostí prostřednictvím předmětů zcela odlišnou cestou. Tato aktivita je vhodná ve fixační fázi učebního procesu, kdy žáci již nabyli klíčové poznatky a nyní se je snaží upevnit.

Vyučující položí předměty z kufříku vedle sebe na lavici. Očísloví je. Požádají žáky, aby si šli postupně předměty prohlédnout a zapsali si na papírek číslo předmětu, který je zaujal. Následně jsou žáci dle předmětu zájmu rozděleni do skupin. Každá skupina pracuje

tak, aby měla k práci dostatečný prostor. Ponecháme zcela na vyučujících, jakým způsobem vyřeší situaci, kdy se většina žáků přikloní k jednomu předmětu, nebo jestli předem rozdělí žáky a předměty jim přidělí zcela záměrně.

Každý žák dostane papír/čtvrtku formátu A3, nůžky, lepidlo a několik výtisků různých časopisů, letáků apod. Dále potřebují tužky, lze doplnit o pastelky, voskovky, progresy či jiné výtvarné pomůcky.

Všichni žáci dostanou jednotné zadání. Přečíst si stručný text, který je součástí metodiky k jednotlivým předmětům (vyučující ho může jakkoli obohatit, doplnit apod.). Z textu se dozvědí základní informace a kontext vážící se k předmětu. Následně si pozorně prohlédnou předmět. Velký kus práce udělá motivace ze strany vyučujících. Žáci mají nabyté dojmy, svůj názor na daný předmět či společenský jev, který představuje, „zhmotnit“ z vystříhaných slov, nápisů a obrázků z časopisů a vytvořit text (v nejlepším případě básně) vyjadřující pocit, dojem, názor, jaký daný předmět v nich vyvolává.

Pokud vyučující pracovali s kufříky i u předchozích témat, budou žáci nabytí dojmů z předchozího kufříku 1938, který převážně pojednával o druhé světové válce a nacismu. Nyní se mají zamyslet nad další ideologií, která nastoupila do čela Československa. Dalším totalitarismem, obdobím nesvobody a bezpráví, politických procesů, úpadkové, centrálně řízené ekonomiky apod.

Vzhledem k tomu, že kufříky mají podpořit zájem o moderní dějiny, nikoli uvést žáky do deprese, nabízíme možnost expresivního vyjádření pocitů a vlastních názorů žáků. Po skončení aktivity, když všichni dokončí práci, je vhodné jednotlivá díla interpretovat, vyučující by si měl po celou dobu tvorby prezentací udržovat přehled o tom, jak jednotliví žáci postupují, jaké myšlenky a názory projevují. Přeci jen v případě takové práce je možnost korekce ze strany pedagoga nižší, avšak hrozba extremistických názorů vyšší. V rámci závěrečné diskuse je pak možné případné extremistické názory či chybné chápání některých skutečností napravit. Tato práce poskytne výbornou reflexi samotnou/samotným vyučující/m.

Páska Revolučních gard

Revoluční gardy byly ozbrojené skupiny zformované z českých dobrovolníků, které působily na území osvobozeného Československa v období od 23. května do srpna 1945. Byly vytvořeny z tzv. strážních praporů, které po 11. květnu vznikaly z povstaleckých oddílů. Oficiální náplní činnosti revolučních gard byla strážní služba, zajištění bezpečnosti a pořádku ve městech, chod internačních táborů a organizace výcviku podřízených jednotek.

V současné době je pojmem revoluční garda označována celá řada dalších ozbrojených útvarů, které v období po květnu 1945 vznikaly, jako například bezpečnostní sbory Národních výborů, jednotky obnovovaných armádních sborů či Sboru národní bezpečnosti.

Po 25. květnu 1945 přešly revoluční gardy z kompetence Ministerstva národní obrany do kompetence Ministerstva vnitra. V souvislosti s nařízenou mobilizací pěti ročníků do československé armády ze dne 27. května 1945 ministerstva vnitra a národní obrany nařídila, aby v době od 12. do 17. června 1945 byly postupně rozpuštěny všechny ozbrojené jednotky, které působily mimo rámec československé armády a Sboru národní bezpečnosti. Některé jednotky revoluční gardy se staly nechvalně proslulými zejména v souvislosti s bezprávným páchaným na obyvatelstvu německé národnosti v době tzv. divokého odsunu.

Agitační plakát „válka v Koreji“

Korejská válka probíhala od 25. června 1950 mezi Korejskou republikou a Korejskou lidově-demokratickou republikou (KLDŘ). Napadená Jižní Korea byla podporována jednotkami OSN, ve kterých početně dominovali američtí vojáci. Na straně KLDŘ bojovaly jednotky armády Čínské lidové republiky. Boje byly ukončeny 27. července 1953, kdy byla podepsána dohoda o příměří a ustaveno demilitarizované pásmo – 4 km široká zóna podél hranice mezi oběma státy na 38. rovnoběžce. Československo se v korejské válce oficiálně angažovalo v rámci pozorovatelských misí dozorců komise neutrálních států, která měla dohlížet na dodržování podmínek příměří, odsun a na výměnu vojáků z nepřátelských stran. Během korejské války také probíhala masivní propagandistická kampaň. Obě strany se vzájemně obviňovaly z válečných zločinů, používání chemických a biologických zbraní a také z příprav na použití jaderných zbraní.

Cedule Hraniční pásmo

Hraniční pásmo vzniklo od roku 1951 jako reakce na neklesající počet útěků a ilegálních přechodů státní hranice po roce 1948. Hraniční pásmo mělo v závislosti na členitosti terénu šířku od 4 do 10 kilometrů; většina vesnic, které se v této oblasti nacházely, byla do roku 1959 vysídlena a srovnána se zemí. Ochranou státní hranice byla podle zákona z roku 1951 pověřena pohraniční stráž vytvořená podle sovětského vzoru. Hraničním pásmem procházel drátěný zátaras s kontrolním orným pásem pro zjištění stop narušitele, který byl do roku 1965 pod vysokým elektrickým napětím. Celý zátaras se nacházel v dostatečné vzdálenosti od státní hranice, aby případný narušitel byl i po překonání zátarasu zadržen na území Československa. Byly ale prokázány případy, kdy pohraničníci narušitele přivedli zpět z území cizího státu. Od roku 1966 byl systém tří plotů nahrazen signální stěnou. Dle současných dostupných informací zahynulo při pokusu o přechod státní hranice 450 civilistů, ve službě přišlo o život 654 příslušníků pohraniční stráže.

Vyhlášení měnové reformy

Měnová reforma z roku 1953 byla vyhlášena 30. května; občanům bylo umožněno si v následujících dnech vyměnit částku 300 starých korun v poměru 5 : 1, tedy za nových 60 korun. Částky nad tento limit byly měněny již v poměru 50 : 1. Výhodnější směnný poměr byl uplatňován v případech vkladů ve Státní spořitelně či Státní bance československé, kdy se v poměru 5 : 1 přepočítávalo 5000 korun a poněkud „výhodněji“ než 50 : 1 i částky vyšší. Týkalo se to však výhradně vkladů uskutečněných do poloviny května 1953, kdy i přes přísné utajení pronikly informace o reformě na veřejnost a vyvolaly nákupní paniku. Lidé se obávali, aby jejich našetřené peníze neztratily hodnotu a často se stávalo, že doslova drancovali obchody a nakupovali v podstatě cokoli, jen aby peníze utratili, než budou bezcenné.

I přes příslib prezidenta Antonína Zápotockého, že měnová reforma nebude, provedena byla. Jak je uvedeno výše, tato měnová reforma byla pro občany velmi nevýhodná. Lidé ze dne na den přišli o své životní úspory, což vyvolalo protesty proti komunistickému režimu, z nichž nejrozsáhlejší proběhly v Plzni. Spolu s měnovou reformou byl také ukončen systém přidělových lístků na potraviny, tzv. vázané vklady a kurz koruny byl pevně navázán na sovětský rubl. Zároveň se v poměru 5 : 1 snížily celkově ceny zboží i výše mezd a důchodů.

Dětské budovatelské leporelo

Děti jakožto budoucí občané byly k oddanosti státu odpovídajícím způsobem vychovávány od nejútlejšího věku. Režim totiž potřeboval poslušné, loajální občany. Po roce 1948 dominoval trend přebírání sovětských vzorů i na poli péče o mládež a její vzdělávání. Nejsilnější ideologické působení můžeme sledovat v první polovině 50. let, kdy byly vydávány překlady autorů klasické sovětské dětské literatury A. Gajdara, J. Švarce a dalších (Pavlík Morozov, Timur a jeho

parta, Odvážná školačka). Vedle sovětských autorů vycházely knihy se sociální tematikou (J. V. Pleva – Malý Bobeš, F. Král – Jano) nebo také upravené romány světových autorů např. Robinson Crusoe od J. V. Plevy. V knihách byly často některé pasáže začernovány nebo přepisovány tak, aby odpovídaly socialistickým požadavkům.

Československá literární tvorba pro děti byla v 50. letech silně ideologicky podmaněna. Avšak postupně vznikaly i zajímavé a ceněné knihy od autorů jako byli Bohumil Říha, Oldřich Kryštofek a další.

Musíme si uvědomit, že ať je doba jakkoli těžká a nesvoboda vládne světem, slovo je nejsilnějším nepřítelem každého režimu, protože ho člověk neumlčí. Sílu slova si neuvědomovali jen filosofové, řečníci a učitelé, ale i největší státníci a politikové světa. Proto tolik hlídali, co se píše, kdo texty (knihy, noviny,...) vydává apod. Často až paranoidně hledali v textech protistátní útoky. Cenzura byla značně rozsáhlá. Někdy stačilo proškrtat řádky, jindy se nesmělo dílo vydat celé. Vyhledáváním protistátních živlů byla pověřeně tajná policie, která využívala svědectví lidí z řad veřejnosti, kteří byli donuceni spolupracovat.

Kádrový posudek

Kádrový posudek byl vyhotovován pracovníky osobního oddělení příslušné organizace či podniku. Složka obsahovala záznamy o názorech a ideologických postojích občanů a tvořila jeden ze základních stavebních kamenů nomenklaturního systému kádrů. Za kádry byly označovány důvěryhodné osoby předurčené na místa odpovědných pracovníků a funkcionářů – systém sám tak umožňoval účinnou ideologickou kontrolu společnosti. Eliminovány měly být zejména v systému nepřátelské živly a osoby, které nevyhovovaly například svým špatným třídním původem.

Novou vlnu prověřování přineslo období normalizace (od roku 1969), kdy se klíčovým faktorem stal postoj prověřované osoby ke vstupu „spřátelených“ armád v srpnu 1968. Na základě negativního postoje byla celá řada občanů tehdejší ČSSR perzekuována. Jednalo se v podstatě o to, že bytí lidé jen vyjádřili svůj vlastní názor na sovětskou okupaci zahájenou 21. srpna 1968, byli tvrdě postihováni, vyslýcháni, a pokud ve svém protistátním jednání pokračovali, byli vězněni i několik desítek let.

Platidlo z lágru 50. let v ČSR

Ani za Rakousko-Uherska, ani v předválečném Československu nebyly vězňům normální peníze odebírány. V roce 1948 komunisté tuto dosavadní samozřejmost zrušili. Pro vězně ve věznicích a v pracovních táborech vydali peněžní známky. Odsouzení za svou práci dostávali mzdu. Větší část této mzdy však byla stržena na uhrazení pobytu v nápravných zařízeních, menší část byla vězňům poukazována na knížku a zlomek výdělků jim byl přidělován – pokud nebyli v korekci či neměli zostřený režim – k osobní útratě. Tento zlomek odměny za vykonanou práci byl odsouzeným vyplácen právě ve vězeňských či táborových poukázkách, za které si mohli ve speciálních prodejnách zakoupit např. potřeby osobní hygieny, ale i určité doplňky stravy. Platové podmínky byly v jednotlivých táborech různé, rozhodovali o nich velitelé táborů. V letech 1950–1951 vydělával vězeň průměrně 7 000 Kčs měsíčně, ale za dva roky práce si při propuštění odnášel jen 2 000 Kčs. V táboře Mariánská v roce 1951 vězňové dostávali v táborových poukázkách pouze 120 až 150 Kčs.

Vlažečka úderníka

50. léta v Československu se pojí se dvěma výraznými tendencemi. Tou první byly masové čistky ve straně i mimo ni, kdy obviněné stihl krutý trest těžkého žaláře či poprava. Druhým symbolem tohoto období se stala iluze budovatelského nadšení. Oficiální propaganda charakterizovala dělníky jako obětavé budovatele socialismu. Reálná situace v podnicích byla zcela opačná. Panovala zde výrazná nespokojenost.

Hlavním cílem údernického hnutí bylo zejména zvyšování produktivity práce, plnění a překračování plánovaných úkolů, lepší organizace práce, zlepšování výrobního procesu. Aktivita v údernickém hnutí byla pro dělníky zpravidla zajímavá, vzhledem k možnosti většího výdělku a dalších materiálních výhod: potravinové lístky navíc, přednostní přidělování potravin, nákup spotřebního zboží ve speciálních prodejnách. Počet úderníků díky těmto lákadlům rychle vzrůstal. Počátkem roku 1949 činil asi 5% z celkového počtu pracujících, na konci roku 1949 to bylo již 30%. V listopadu 1950 jejich počet vystoupal na 344 000, takže v březnu 1951 zakázala Ústřední rada odborů vydávání nových údernických knížek. Vlažečka byla „vyznamenáním“ pro celý pracovní kolektiv.

Fučíkův odznak

Julius Fučík (1903–1943) komunistický intelektuál, novinář, dopisovatel z Moskvy. Za okupace byl v protinacistickém odboji. Následně byl zatčen a 8. září 1943 v Berlíně popraven.

Po roce 1948 se stal Julius Fučík legendou, kterou komunisté propagandisticky využili k výchovným účelům. Proč si z protinacistického odboje vybrali zrovna jeho osobnost, má tři možné důvody. Byl komunistou, účastnil se tedy protinacistického odboje a zároveň již byl mrtvý, díky čemuž mohli komunisté s jeho názory a osobností volně zacházet.

Z podnětu ÚV ČSM (Ústředního výboru Československého svazu mládeže) v roce 1949 zahájili komunisté čtenářskou kampaň tzv. Fučíkovskou akci, která byla zaměřená na výchovu nové socialistické mládeže. Byly zakládány Fučíkovy kluby a čtenářské kroužky. Člen čtenářského kroužku byl povinen přečíst pět vybraných knih z doporučeného seznamu československé a sovětské politické literatury a beletrie, kde převažovala díla socialistického realismu a odborné literatury vztahující se k jeho povolání. Dále měl shlédnout pět filmů (tři sovětské a dva československé, případně z produkce jiných socialistických států). Po splnění všech kritérií se podrobil závěrečné zkoušce, při níž měl v pohovoru s komisí dokázat, že přečtená díla náležitě pochopil. Pokud uspěl, získal Fučíkův odznak s průkazem. Držitelé odznaku, tzv. „fučíkovci“, byli jakousi svazáčkou elitou.

1968 SRPNOVÁ OKUPACE A NORMALIZACE

- 1) Výjezdní doložka a celní prohlášení
 - 2) Žádost o devizový příslib
 - 3) Cestovní doklady ČSSR 70.–80. léta 20. století
 - 4) Vyznamenání za zásluhy o Lidové milice II. stupně
 - 5) Pionýrský šátek
 - 6) Rudé právo 15. 1. 1977 (Ohlas na prohlášení Charty 77)
 - 7) Modrá knížka
 - 8) Diplom Brigáda socialistické práce
 - 9) Výherní vkladní knížka
 - 10) Leták z okupace roku 1968
- Navíc Devizové prohlášení

Cílová skupina: žáci 2. stupně ZŠ

Cíle: Žáci analyzují vybrané předměty a dokumenty od poloviny 50. do 80. let 20. století a na jejich základě si vytvoří představu o klíčových událostech v dějinách československého státu v dané době.

Žáci získají poznatky o historii našeho státu v období poloviny 50.–80. let 20. století a interpretují je.

Žáci analyzují na základě objektového učení politické, kulturní a společenské jevy a porovnají je se současnou situací.

Žáci si pomocí vlastních sestavených hodnotových žebříčků uvědomí význam pojmů jako je svoboda, právo, argument.

Metody práce: Rozličné názorně- demonstrační metody vycházející ze zásad konstruktivismu, induktivní metody propojené s prací s prekoncepty žáků, diskuzní metody.

Formy výuky: Individuální nebo skupinová forma výuky, záleží na počtu žáků a časových možnostech školy.

Časová náročnost: Jedna vyučovací jednotka.

Zařazení v RVP ZV: Vzdělávací oblast Člověk a společnost, vzdělávací obor Dějepis, tematický okruh Rozdělený a integrující se svět.

Cílem této metodiky je motivovat žáky k zájmu o téměř třicetiletou etapu dějin našeho národa od poloviny 50. do 80. let 20. století. Nezaměřuje se však jen na interpretaci faktů, nýbrž jejich pochopení a porovnání se zkušenostmi žáků z dnešní doby. Žáci mohou využít nabyté znalosti z předchozích vyučovacích lekcí a práce s kufříky z let 1918, 1938 a 1948. Jedním z cílů je, aby si žáci prostřednictvím práce s vlastními hodnotovými žebříčky uvědomili cenu práv a svobod, které dnes považují za samozřejmé.

Preferujeme práci ve skupinách, které nabízí vhodné diskusní prostředí umožňující žákům interpretaci nabytých poznatků na základě studia předmětů a jejich následné

srovnání z pohledu současnosti. Otázka navození diskuse ve skupinách vyžaduje od vyučujících účinnou motivaci a průběžnou intervenci. Navození diskuse napomohou cíleně vedené otázky zaměřené na sestavení společných hodnotových žebříčků skupiny.

Počet žáků ve skupinách ponecháváme na rozhodnutí vyučujících. Záleží, jestli se jim osvědčila práce ve dvojicích nebo skupinová. Počet žáků ve skupině je dán jejich rozdělení v závislosti na počtu žáků ve třídě. Vyučující rozdává každé skupiny jeden až tři předměty. Pokud zbude nějaký předmět, může ho vyučující využít jako motivaci a ukázkou možné práce a interpretace. Žáci tak snáze pochopí, jak má výsledek jejich práce vypadat.

Rozdělení předmětů do skupin ponecháme na libovůli vyučujících. Je otázkou, zda budou chtít předměty rozdělit záměrně, aby žáci postupovali ve skupinách chronologicky, nebo je nechají si předměty losovat (což umožní i náhodné dělení do skupin dle přiřazení k vylosovaným předmětům) nebo sami záměrně zvolí, která skupina bude pracovat s jakým předmětem.

Výsledkem práce žáků je očekávaná prezentace hodnotových žebříčků skupiny, popřípadě systému argumentů, které z nich vychází před ostatními skupinami.

Leták ze srpnové okupace Československa roku 1968

Vpád vojsk varšavské smlouvy do Československa v noci z 20. na 21. srpna 1968 vyvolal vlnu rozhořčení a obav. Obyvatelé republiky dávali najevo svůj nesouhlas nejružnějším způsobem. Odsuzující projevy známých osobností bylo možné slyšet v rozhlasovém a televizním vysílání, kterému nezabránilo ani obsazení vysílacích studií okupačními vojsky. Do sdělovacích prostředků byly zaslány stovky protestních rezolucí podepsovaných členy pracovních kolektivů, společenských organizací a také organizací KSČ, ze které zároveň mnoho dlouholetých členů na protest proti okupaci vystupovalo.

Souběžně s rozhlasovým vysíláním byla během srpnových dnů polepována veřejná prostranství Prahy a dalších měst četnými protestními plakáty nejružnějšího obsahu. Od plakátů na podporu Alexandra Dubčeka a dalších známých osobností přes výzvy k nespolečnosti okupanty a parodie agitačních sovětských kreseb až po lidový černý humor.

Alexander Dubček (1921–1992) byl u lidí velmi oblíbený první tajemník ÚV KSČ v období leden 1968–duben 1969, kdy byl ze své funkce odvolán. Jakožto první tajemník ÚV KSČ (to byla nejvyšší funkce ve státě) se snažil v období tzv. pražského jara (tak nazýváme období uvolňování omezení v době totalitní vlády) nastolit socialismus s lidskou tváří (tedy více spravedlivý, méně diktatorní, více otevřený...). Bohužel to nevyhovovalo nejen tuzemským, ale hlavně funkcionářům v Sovětském svazu, kteří vnímali jeho postoj jako kontrarevolucionářský a rozhodli se ho násilně potlačit vojenskou anexí (obsazením území) Československa. Alexander Dubček i členové vlády byli odvoláni. Prvním tajemníkem ÚV KSČ se stal Gustáv Husák. Po této politické etapě se Dubček stáhl do ústraní a pracoval pro podnik Západoslovenské státní lesy jako mechanizátor.

„Představte si, že by na území našeho státu pronikla cizí armáda a vojensky nás obsadila.

Nyní má pod kontrolou všechny sdělovací prostředky (noviny, televizi, rozhlas, dnes i internet). Vyjádření jakéhokoli protestu je násilně potlačeno. Prezident je jen loutkou, nemá žádnou moc, stejně tak ztrácí svou moc vláda a parlament. Vše přebírá okupantská armáda pod svou kontrolu. Domluvte se a společně sepište deset důvodů, proč by měla okupantská armáda naši zemi opustit. Buďte připraveni si tyto důvody obhájit před spolužáky, až jim budete výčet prezentovat. Argumenty seřaďte od 1 do 10 podle důležitosti.“

Vyznamenání za zásluhy o Lidové milice II. stupně

Vyznamenání Za zásluhy o Lidové milice bylo zřízeno zákonem č. 162/1969 Sb. ze dne 18. prosince 1969 k ocenění mimořádných zásluh o Lidové milice. Vyznamenání Za zásluhy o Lidové milice II. stupně se udělovalo jednotlivcům i kolektivům za zvlášť aktivní činnost, soustavně dobré plnění všech úkolů a za úspěšnou pomoc při budování Lidových milic a zabezpečování jejich činnosti. Vyznamenání Za zásluhy o Lidové milice propůjčoval prezident Československé socialistické na návrh ústředního výboru Komunistické strany Československa.

Lidové milice byly dělnické jednotky vytvořené na základě rozhodnutí ÚV KSČ při přípravách převratu komunistického režimu v únoru 1948. Byly to jednotky složené z civilistů a byly velmi loajální s režimem. Tyto jednotky totiž musely po boku policie a vojska vystupovat proto demonstrantům při různých protestních akcích. Aby si stát udržoval jejich loajalitu, uděloval prezident nejlepším členům těchto jednotek na návrh ústředního výboru Komunistické strany Československa vyznamenání. V dnešní době se však nikdo k tomu, že byl v těchto milicích, hrdě nehlásí.

„Vytvořte seznam deseti činů, za něž si dnes zaslouží člověk být oceněn. U každého bodu zdůvodněte proč. Výčet seřaďte podle důležitosti od jedné do deseti tak, aby čin, který si zaslouží být nejvíce oceněn, byl na prvním místě a sestupně postupujte až do desítky. Musíte se na tom seznamu shodnout jako skupina.“

Pionýrský šátek

Pionýrská organizace vznikla na slučovací konferenci ČSM dne 24. 4. 1949 jako jednotné sdružení dětí v Československu. Pionýry se děti mohly stát již od 8 či 9 let; o přijetí se rozhodovalo podle prospěchu a chování. Pionýrský kroj se skládal z tmavých kalhot (u děvčat sukně), bílé, později modré košile a šátku, jehož rudá barva měla symbolizovat krev dělníků prolitou v boji za lepší zítřky. Pevné propojení se školou a nedostatek kvalitních vedoucích vedl k formálnímu členství a faktické nečinnosti sdružení. Neutěšenou situaci Pionýrské organizace se v polovině 60. let zabýval ÚV KSČ, ale pokus o její reformu

nastal až v roce 1968. Organizace měla být oddělena od školy, získat větší samostatnost a vedoucími oddílů se měli mít možnost stát i nečlenové. Tyto reformní snahy byly ukončeny srpnovou sovětskou okupací v roce 1968.

A jak to vlastně chodilo? Děti přinesly domů rodičům k oznámení lísteček, na němž bylo napsáno: „Souhlasím, aby se má dcera/můj syn stala pionýrkou/stal pionýrem.“ Takový lístek rodiče zpravidla podepsali. Kdo nepodepsal, byl automaticky podezřelý, mohl začít být i sledován. Svůj dopad to mělo samozřejmě i na žáka/žákyni, který/á byl/a vyčleněn/a z kolektivu a často upadl/a i v nemilost u vyučujících. Řada lidí, která s tím nesouhlasila, ale souhlas podepsala, tak učinila ze strachu nebo prostě jen proto, aby měla rodina klid.

„Jste členy nějakého kroužku? Chodí někdo z vás do Skauta nebo jiného zájmového sdružení? Sepište seznam všech kroužků a různých center, sdružení apod., která navštěvujete. Následně si vytvořte vlastní imaginární spolek a utvořte deset pravidel jeho fungování. Kdo se stává členem, jakým způsobem, jak je to s docházkou, pravidly chování apod. Pravidla seřadte podle důležitosti od nejdůležitějšího po nejméně důležité. Všichni se na tom musíte shodnout.“

Modrá knížka

Vojenská služba nebyla za reálného socialismu nikdy populární, snahy vyhnout se jejímu výkonu ale značně vzrostly v době normalizace – jako jeden z důsledků všeobecné deziluze po sovětské okupaci. Normalizací nazýváme soubor opatření, která měla upevnit v zemi režim po tendenci uvolňování v první polovině roku 1968. Jednalo se o politické čistky ve straně, posílení cenzury (kontroly tisku), propouštění lidí z práce, rušení zájmových spolků, politických sdružení a organizací.

V období reálného socialismu alternativa vojenské služby neexistovala, ale bylo možné za určitých podmínek absolvovat zkrácenou vojenskou službu nebo místo vojny nastoupit dlouholeté zaměstnání na rizikových pozicích v těžebním či těžkém průmyslu.

Mnoho branců se snažilo získat průkaz o osvobození od vojenské služby, tzv. modrou knížku. Obstat si ji bylo možné na základě lékařského vyšetření nebo díky známostem a korupci. Ani negativní výsledek lékařské prohlídky během odvodu ovšem nevedl k okamžitému uznání neschopnosti a branci byli povinni podrobit se následným vyšetřením. Snahy vyhnout se vojenské službě proto mohly končit i poškozením zdraví nebo trestním postihem.

„Až přijdete domů, zeptejte se svých otců, nebo strýců na to, kdo měl modrou knížku, popřípadě kvůli čemu. U těch, kteří byli na vojně, se zeptejte, jaké to tam bylo. Nyní si představte, že jako skupina usilujete o modrou knížku. Snažíte se vyhnout dvěma letům na vojně, v průběhu kterých byste mohli domů jen jednou za dlouhou dobu na tzv. opuštěák, kde byste si rozhodně nemohli dělat, co by se vám zachtělo, museli byste jen poslouchat rozkazy a často byste se dostali do nepříjemné situace křivdy či ponižování (šikany). Sestavte společně deset důvodů, proč na vojnu nemáte narukovat. Jednotlivé body seřadte od toho s největší vahou k tomu s nejmenší. Na všech bodech seznamu se musíte shodnout jako tým.“

Diplom Brigády socialistické práce

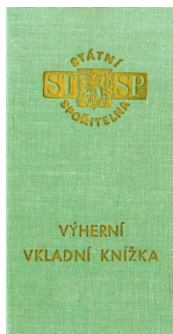

Brigáda socialistické práce (zkratka BSP) byla jednou z forem soutěžení během reálného socialismu. Idea Brigád socialistické práce vznikla v SSSR, kde byly takovéto kolektivy zakládány v 50. letech. Podle dobové terminologie bylo hnutí BSP „nejvyšší formou socialistického soutěžení. Plnilo náročné úkoly při socialistické výstavbě, upevňovalo výrobní vztahy a zvyšovalo kulturní úroveň pracujících“.

V Československu se toto hnutí plně rozvinulo během normalizace. Pracující na jednotlivých pracovištích se prohlásili za kolektiv, který soutěží o titul BSP. Pak probíhalo často pouze formální hodnocení. Kolektiv byl Brigádou socialistické práce pojmenován zpravidla za 1–2 roky. Členové se stali také držiteli bronzového odznaku a později soutěžili o stříbrný a zlatý odznak. Získání odznaků bylo spojeno s oceněním a často i s vyšším osobním ohodnocením nebo přednostním získáváním podnikových rekreací.

„Umíte si představit, že byste jako skupina chtěli na lyžařský výcvik na hory, a tak byste se rozhodli, že budete soutěžit s ostatními školami? Třeba ve sbírání chmelu na chmelnici, sběru papíru, bylin nebo ve sběru brambor na poli? Představte si, že se máte připravit na soutěž mezi školami o to, která třída pojede na hory. Jet může jen jedna jediná. Zjistíte mezi sebou, v čem jste dobří. Utvořte seznam deseti aktivit podle toho, v čem jste nejlepší a v čem nejhorší. Musíte se domluvit jako tým a svá stanoviska obhájit před ostatními spolužáky.“

Výherní vkladní knížka

Po Únoru 1948 došlo k centralizaci a zestátnění peněžních ústavů. Hlavním úkolem spořitelen sloučených v monopolní Státní spořitelnu se stalo získávání a soustřeďování vkladů za účelem jejich využití pro potřeby centrálně plánované ekonomiky. V podstatě potřebovaly, aby do nich lidé vkládali své úspory a ony mohly s uloženými penězi zacházet (investovat je, nakupovat...).

Po měnové reformě v roce 1953, díky níž přišli lidé nenávratně o své životní úspory, měly spořitelny pracovat na zvýšení důvěry v měnu a ve prospěch spoření. Nejčastější formou spoření bylo ukládání na vkladní knížky bez výpovědní lhůty s úrokem 2%. Tato původně nejrozšířenější forma zhodnocení úspor byla postupně doplněna knížkami s půlroční výpovědní lhůtou (úrok 3%) a knížkami s roční výpovědní lhůtou (úrok 4%). Dalšími formami spoření byly výherní a cestovní vkladní knížky.

V období normalizace bylo zavedeno prémiové spoření mladých, sporožirové účty, novomanželské půjčky a tzv. doplňkové půjčky na nákup vybraných druhů zboží.

„Představte si, že zakládáte novou banku. Nikdo vám nechce dát peníze, protože po uložení do předchozí banky o ně lidé přišli. Sepište deset důvodů podle váhy (od nejsilnějšího po nejslabší), proč by vám měli lidé věřit a uložit k vám peníze? Musíte se na jednotlivých bodech všichni shodnout.“

Ohlas na prohlášení Charty 1977

Prohlášení Charty 77 vyvolalo hysterickou reakci. Od 11. ledna byla v denním tisku spuštěna rozsáhlá kampaň. Prohlášení bylo označeno za „protistátní, protisocialistické, demagogické a hanlivé psaní“ a jednotliví signatáři byli popisováni jako „ztroskotanci a samozvanci“, „věrní služebníci a agenti imperialismu“, „zkrachovaní politici“ a „mezinárodní dobrodruhové“. Souběžně byla organizována shromáždění pracovních kolektivů, na nichž byli jejich účastníci nuceni provolání Charty odmítat. Propagandistická kampaň vyvrcholila tzv. Antichartou. Na shromáždění, které se konalo v Národním divadle 28. ledna 1977, byli pozváni národní umělci, herci a jiné osobnosti známé z kulturního života, aby projevíli veřejný souhlas s politikou komunistické strany a vlády. Prohlášení Charty nebylo do roku 1989 oficiálně zveřejněno a po republice kolovalo v samizdatové (tajné, neoficiální) podobě.

Charta 77 reagovala na příslib československé politické reprezentace na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách v roce 1975, že budou v ČSSR dodržována základní lidská práva. Vzhledem k tomu, že reálně tomu tak nebylo, rozhodli se občané na to upozornit. To samozřejmě vyvolalo značný nesouhlas ze strany politiků.

„Dejte jako skupina dohromady, deset práv, která dle svého názoru považujete za základní lidská práva. Seznam sestavte od nejdůležitějšího po nejméně důležité. Své stanovisko si budete muset obhájit jako skupina před ostatními spolužáky. Poté konfrontujte seznam s Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky.“

Cestovní doklad Československé socialistické republiky

V době komunistické diktatury mělo obyvatelstvo značně omezené možnosti cestovat. Cestovní pas sice platil pro všechny státy světa, ale jeho držitel mohl cestovat pouze po zemích tzv. socialistického tábora. Také zde ovšem platila jistá omezení, například pro cesty do Sovětského svazu a později v 80. letech i pro Polsko a Maďarsko, kam bylo potřeba ověřené pozvání od konkrétní osoby, popřípadě byly cesty omezeny určitým finančním limitem. Pro cesty do zbytku světa byla nutná výjezdní doložka a příslušné devizové krytí. Mimo zájezdů pořádaných cestovními kancelářemi bylo možné vycestovat po obdržení devizového příslibu. Cesty do zámoří a vzdálených tzv. pokrokových spřátelených zemí byly umožněny také zpravidla technickým a stavebním odborníkům a jejich rodinným příslušníkům.

„Představte si, že žijete v době před 50 lety. Chcete vycestovat do USA, ale úřady vám řeknou, že nesmíte. Sepište deset důvodů, proč by vás měly pustit. Seznam sestavte podle důležitosti. Snažte se být přesvědčiví. Hledejte pádné argumenty. Pracujte jako skupina a snažte se režim přechytračit. Buďte důvtipní. Své důvody si totiž budete muset obhájit před spolužáky.“

Žádost o devizový příslib

Jednalo se o časově omezené písemné povolení čerpat devizové prostředky v zahraniční měně nutné k výjezdu do nesocialistických zemí a Jugoslávie. Zároveň toto také byla jediná legální možnost výměny omezeného množství československých korun za zahraniční měnu. Udělování devizového příslibu bylo prováděno centrálně prostřednictvím Státní banky československé. Žádost s příslušnými doporučeními bylo nutno podat každoročně do konce ledna. Žadatel byl o výsledku vyrozuměn během března, kdy v případě kladného vyřízení dostal potvrzenou kopii s přesně uvedenou částkou v dolarech, které si mohl směnit a s termínem, dokdy mohl směnu uskutečnit. Podle pamětníků bylo možné příslib získat také díky známostem a korupci. Běžný a legálně postupující občan mohl devizový příslib získat jednou či dvakrát v životě.

K vlastnímu vycestování mimo tzv. socialistický tábor nestačilo udělení devizového příslibu, dalším nezbytným dokladem byla výjezdní doložka.

*Představte si, že chcete vycestovat do zahraničí. Vláda vám umožní navštívit jen několik málo zemí. Prověřuje, jestli náhodou nechcete emigrovat, zvažuje, jestli pustí jen vás nebo s vámi i vaši rodinu, do jaké země a na jak dlouho. Důvod, proč vás nepustit si nemusí složitě hledat. Ještě před pětadvaceti lety úředníkům stačilo si je jen vymyslet. Pustit vás nemuseli. Vymyslete deset důvodů a seřaďte je podle důležitosti, proč by vás úřady **neměly** do zahraničí pustit. Domluďte se jako skupina. Svá stanoviska si budete muset obhájit před spolužáky.“*

Výjezdní doložka a celní prohlášení

Dokument, bez něž nebylo možné v době komunistické vlády překročit státní hranice, s výjimkou zemí tzv. socialistického tábora. Výjezdní doložku zavedlo komunisty ovládané ministerstvo vnitra již 23. února 1948.

Vydání výjezdní doložky bylo složitým byrokratickým procesem, který mohl kdykoliv zabránit nepohodlné osobě vycestovat za hranice i přesto, že měla platný pas. Žádost o vydání doložky musela být schválena celou řadou různých osob a institucí; např. organizací komunistické strany na pracovišti, ředitelem školy, uličním výborem KSČ apod.

„Cestování za »totáče« nebylo mimo hranice státu příliš snadné. Západním směrem dokonce téměř nemožné. Povolení dostal jen málokdo. Vyberte si jako skupina jednu zemi. Jen jeden stát. A sepište pro úřady deset důvodů, proč chcete zrovna tento stát navštívit, co tam plánujete dělat, na jak dlouho tam potřebujete jet. Tyto důvody seřaďte podle důležitosti. Shodněte se na

nich jako tým, musíte je obhájit před ostatními spolužáky. Nezapomeňte, úřady vás považují za potenciálního zrádce a uprchlíka. Budte chytrí a pokuste se je přesvědčit svými argumenty.“

Devizové prohlášení

POZOR!
Toto prohlášení o devizové prohlášení musí být vyplněno před příchodem na státní hranici!

CELNÍ A DEVIZOVÉ PROHLÁŠENÍ
ТАМОЖЕНО-ВАЛЮТНАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ
ZOLL- UND DEVISENERKLÄRUNG

☐ Jméno a příjmení
Имя и фамилия
Vorname und Name

☐ Trvalé bydliště (kraj)
Постоянный адрес
Wohnsitzort

☐ Povolení
Позволение
Befehl

☐ Číslo cest. dokladu
Номер паспорта
Passnummer

☐ Motorové vozidlo
Моторное авто
Kraftfahrzeug

☐ Účel cesty: služební cesta, hromadný zájezd (Čedok, ROH, SSM aj.), individuální turistika, návštěva příbuzných, známých, láčení (podtrhněte odpovídající účel cesty).

Dodatečné upozornění pro cestující:

1. Toto prohlášení o devizové prohlášení je součástí cestovního dokladu (a, i v jiných případech, příslušného trvalého dokladu) a musí být předloženo při vstupu do země. Cesta může být ukončena jen tehdy, je-li splněna podmínka prohlášení v příslušné části cestovního dokladu. Při vstupu do země musí být předloženo prohlášení o devizové prohlášení. Cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení.
2. Prohlášení o devizové prohlášení je součástí cestovního dokladu a musí být předloženo při vstupu do země. Cesta může být ukončena jen tehdy, je-li splněna podmínka prohlášení v příslušné části cestovního dokladu. Při vstupu do země musí být předloženo prohlášení o devizové prohlášení. Cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení.
3. Prohlášení o devizové prohlášení je součástí cestovního dokladu a musí být předloženo při vstupu do země. Cesta může být ukončena jen tehdy, je-li splněna podmínka prohlášení v příslušné části cestovního dokladu. Při vstupu do země musí být předloženo prohlášení o devizové prohlášení. Cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení.
4. Prohlášení o devizové prohlášení je součástí cestovního dokladu a musí být předloženo při vstupu do země. Cesta může být ukončena jen tehdy, je-li splněna podmínka prohlášení v příslušné části cestovního dokladu. Při vstupu do země musí být předloženo prohlášení o devizové prohlášení. Cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení.
5. Prohlášení o devizové prohlášení je součástí cestovního dokladu a musí být předloženo při vstupu do země. Cesta může být ukončena jen tehdy, je-li splněna podmínka prohlášení v příslušné části cestovního dokladu. Při vstupu do země musí být předloženo prohlášení o devizové prohlášení. Cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení.
6. Prohlášení o devizové prohlášení je součástí cestovního dokladu a musí být předloženo při vstupu do země. Cesta může být ukončena jen tehdy, je-li splněna podmínka prohlášení v příslušné části cestovního dokladu. Při vstupu do země musí být předloženo prohlášení o devizové prohlášení. Cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení, cestovní doklad je-li předložen bez prohlášení.

Potvrzení celnice:

Vstup	Vstup	Razítko cestovní kanceláře
-------	-------	----------------------------

SEVT - 23 000 0 000

Tento dokument bylo nutné předložit při celní a pasové kontrole. Sloužil k přiznání peněz, cenností a cestovních potřeb vlastněných držitelem při odjezdu z republiky a při návratu zpět. Doklad měl zabránit nelegálnímu obchodu a podloudným aktivitám jako byl vývoz valut (zahraniční měny) nad finanční limit nebo pašování nedostatečného zboží. Proto během celní a pasové kontroly často probíhala také kontrola zavazadel a osobní prohlídka držitele.

Kontroly zavazadel a osobní prohlídky nebyly ničím neobvyklým. S lidmi a jejich věcmi bylo často bezdůvodně zacházeno výrazně nedůstojným způsobem. Šance, že by se dovolali lepšího zacházení, byla téměř mizivá, a tak to tiše trpěli jako daň, že mohli někam jet.

„Představte si, že se vracíte z cesty ze zahraničí. Třeba z Anglie, kde jste byli jako specialisté v oblasti medicíny na mezinárodní konferenci. Odtud jste přivezli rodinné dárky. Při osobní prohlídce a prohlídce zavazadel na celnici u vás našli dárky, které vezete rodině. Rozhodli se, že vám je zabaví. Sepište deset důvodů, proč by vám, nebo komukoli jinému, měli předměty nechat. Zdůvodněte své právo na jejich vlastnictví. Na seznam důvodů seřadte dle důležitosti, od nejdůležitějšího k nejméně důležitému. Shodněte se jako skupina, protože v jednotě je síla, a jako skupina budete obhajovat své důvody před ostatními spolužáky.“

1989 REVOLUCE, SVOBODNÉ VOLBY, CESTA K ROZPADU ČSFR

Předměty:

- 1) Céčka
- 2) Tuzexové bony
- 3) Mávátka 1. máje
- 4) Odznak OF
- 5) Kuponová knížka
- 6) Překolkovaná bankovka po měnové rozluce
- 7) Noviny z období války v Iráku 1991
- 8) Nabídkový leták CK z 90. let
- 9) Zápalky s potiskem „Václav Havel záruka svobodných voleb“
- 10) Pendrek pořádkových sil Veřejné bezpečnosti

Cílová skupina: Žáci 2. stupně ZŠ.

Cíle: Žáci se prostřednictvím objektového učení seznámí s fenomény politického, ekonomického a společenského života v Československu za socialismu s důrazem na listopadové události roku 1989 a následující období transformace.

Žáci analyzují jednotlivé předměty a dokumenty a na jejich základě si utvoří představu o jednotlivých jevech jako celku.

Žáci získají poznatky o historii našeho státu v období let 1980–1993 a dokáží je interpretovat.

Žáci na základě nově nabytých poznatků zhodnotí klady a zápory života v totalitním režimu a dnes.

Metody práce: Rozličné názorně-demonstrační metody vycházející ze zásad konstruktivismu, induktivní metody propojené s prací s prekoncepty žáků, diskuzní metody.

Formy výuky: Pracovat s předměty lze individuálně nebo ve skupinách, záleží na počtu žáků ve skupině. Frontální výuka se nedoporučuje.

Časová náročnost: 1 vyučovací jednotka.

Zařazení v RVP ZV: Vzdělávací oblast Člověk a společnost, vzdělávací obor Dějepis, tematický okruh Rozdělení a integrující se svět

Tato metodika je sestavená pro využití v rámci motivační fáze nového tematického celku a umožňuje vyučujícím postupovat následovně:

Vyučující rozdává žákům jednotlivé předměty (do skupin nebo jednotlivcům).

Stručně je uvede do historického kontextu tématu, kterému se budou v následujících hodinách věnovat, a pomocí instrukcí navede žáky, aby si předměty prohlédli a zkusili se zamyslet nad tím, k čemu sloužily a co z dané doby symbolizují. U tiskovin se žáci zaměří na sdělení textu.

Metodika bude následně vedena tak, jak je zamýšlen samotný průběh hodiny. Proto je důležité pracovat s předměty v tomto sledu:

- 1) Céčka
- 2) Tuzexové bony
- 3) Mávátko 1. máje
- 4) Pendrek pořádkových sil Veřejné bezpečnosti
- 5) Odznak OF
- 6) Zápalky s potiskem „Václav Havel záruka svobodných voleb“
- 7) Kuponová knížka
- 8) Překolkovaná bankovka po měnové rozluce
- 9) Noviny z období války v Iráku 1991
- 10) Nabídkový leták CK z 90. let

Céčka, tuzexové bony, mávátko 1. máje symbolizují kulturní a politické fenomény totálního režimu v ČSSR.

Pendrek, odznak, zápalky s potiskem „Václav Havel záruka svobodných voleb“ odkazují na revoluční změny.

Kuponová knížka, překolkovaná bankovka, noviny z období války v Iráku 1991 a nabídkový leták cestovní kanceláře reprezentují období transformace.

Doporučujeme využít interaktivní tabuli či dataprojektor, aby předmět, o kterém hovoří jedna skupina, mohli sledovat všichni žáci. Pomůže to udržet jejich pozornost, usnadní komunikaci vyučující/ho a žáků a zároveň vyučující bude moci žáky lépe navádět ke správnému uchopení předmětu v souvislostech.

Céčka

Vyučující pomocí svého obrazového materiálu (obrázek či předmět promítaný na tabuli/zeď třídy) upozorní žáky na předmět, aniž by musel/a zmiňovat jeho název. „*Která skupina má tento předmět?*“ Jakmile získá pozornost žáků po diskusi, zeptá se, co to žáci vlastně drží v ruce.

Lze předpokládat, že žáci si budou céčka spojovat s osobností zpěváka Michala Davida, jeho písní „Céčka, sbírá céčka“ z roku 1985 (album Rodinná show) nebo nedávnou televizní reklamou na zmrzlinu.

Vyučující může využít této ukázky, jak se daný módní prvek, může odrazit ve

společnosti i 25 let po převratu. Tím navede žáky, že se jednalo mimo jiné i o záležitost módy. Žáci by mohli zmínit i to, že se céčka sbírala a lidé si je mezi sebou vyměňovali.

Vyučujícím se proto nabízí otázka: „*Proč si je vyměňovali?*“, čímž by mohl/a žáky navést k tomu, že tyto plastové dílky byly často nedostatkovým zbožím, čímž se pro sběratele staly velmi zajímavou komoditou. Lze zde otevřít otázka nedostatku zboží, centrálně řízeného hospodářství apod.

V závěru lze ještě žáky dovést k odpovědi, „*K čemu se používala céčka původně?*“ – závěsy do dveří a oken bytových interiérů.

Díky debatě o centrálně řízeném hospodářství může vyučující postoupit k dalšímu předmětu.

Tuzexové bony

Vyučující vyzve skupinu mající kopii tuzexového bonu, aby se pokusila vysvětlit, k čemu tento lístek sloužil. Fenomén Tuzexů je i u současných dětí znám, byť je vnímají jen jako obchody se „západním“ zbožím a neumí blíže konkretizovat, co vůbec „západní“ zboží mohlo být.

Vyučující by měl/a žákům vysvětlit, jak Tuzexy fungovaly, jaký sortiment lidem nabízely a pokusit se žáky navést k myšlence, jak vlastně člověk mohl bony v dané době získat?

Otázky typu: „*Kde jsi mohl bony získat?*“ (lze předpokládat, že žáci budou odpovídat dle své zkušenosti – v práci, v bance, v obchodě,...)

Vyučující proto může říci, že byly dva způsoby. Výměnou za valuty, zahraniční měnu, která se však získávala velmi obtížně, když člověk nemohl jen tak cestovat do západních zemí. Valuty měly možnost získat osoby pracující v diplomatických kruzích nebo podnicích, které umožňovaly služební cesty do zahraničí apod. Přísun valut, za něž mohli získat tuzexové bony, byl tedy velmi omezený. Druhou možností bylo obchodování s tzv. veksláky.

„*Věděli byste, kdo to je takový vekslák?*“ Vyučující povede žáky tak, aby si uvědomili, že to byl člověk pohybující se na „černém trhu“ obchodující s tuzexovými bony, které získával nekalými praktikami (přátelské vztahy na příslušných úřadech, obchodování s lidmi uvedenými v příkladech výše, kteří mohli bony získat oficiální cestou,...). Žáci by tak měli dojít k tomu, že takový člověk vydělával peníze tím, že prodával bony vysoce nad jejich pravou hodnotou. Nikoli např. za 50,- nebo 100,- Kčs, nýbrž za dvou- až trojnásobek jejich hodnoty. Vzhledem k tomu, že žáci již obdrželi informaci o tom, jak socialistické hospodářství fungovalo, a že lidé museli kupovat to, co bylo v obchodech k dostání, což vylučovalo např. originalitu v odívání, měli by být schopni dovodit, proč pro lidi byly Tuzexy tak důležité, že byli ochotni nakupovat bony i velmi nevýhodně.

Prvomájové mávátko

Vyučující dá slovo skupině, která má k dispozici tento předmět. Cílem není jen vysvětlit žákům fenomén prvomájových průvodů, nýbrž manifestovat zákeřnost totalitního režimu. Poukázat na to, jaké ideologické pozadí tato každoroční akce měla.

Žáci by pomocí návodných otázek mohli dojít k tomu, že se jedná o mávátko, které se nosilo v prvomájových průvodech. Avšak zpravidla nevědí, k čemu prvomájové průvody sloužily.

Vyučující by měl/a žáky navést k tomu, že oslavy Svátku práce 1. května navazují na události ve Spojených státech amerických, kde připomínají stávkou v Chicagu v roce 1886. V českých zemích se poprvé První máj slavil v roce 1890. Tedy se primárně nejedná o symbol komunismu. Avšak komunisté v Československu po roce 1948 tento jev zneužili pro své ideologické účely.

„Účast v průvodu byla tzv. dobrovolně-povinná. Víte, co to znamená?“ Žáci by se měli snažit dovodit, že do průvodu museli všichni, ať už s režimem souhlasili nebo ne, protože jinak by je čekal postih. Je vhodné zmínit povinnost vyvěšovat mávátka a vlaječky u svých domů. Demonstrační průvody procházely městy, lidé nesli transparenty se socialistickými hesly, součástí průvodu byly alegorické vozy, které nechaly vytvořit jednotlivé podniky. Průvody zpravidla končily na náměstích, kde na ozdobených tribunách stáli představitelé Městských národních výborů a další představitelé Komunistické strany, kteří událost využili k manifestaci zdánlivé politické úspěšnosti. Po průvodech následoval kulturní program a zpravidla lidová zábava. Vyučující by měl/a poukázat na to, jak nenápadně režim podsouval občanům svou ideologii a manipuloval veřejným míněním.

Pendrek

Nyní se budeme věnovat předmětům, které si pojíme s pádem režimu a následnými změnami. Pomocí objektového učení si můžeme představit důležité události a jevy listopadu 1989 a nadcházejících let transformace.

Vyučující osloví skupinu zabývajících se obuškem pořádkových sil Veřejné bezpečnosti. Je pravděpodobné, že žáci správně odpovědí na otázku: „Co je to?“. Symbolický rozměr tohoto slova či předmětu však nedokáží specifikovat.

Zde bude opět značná část výkladu spočívat na vyučující/m. Žákům by měl/a sdělit, co se stalo 17. 11. 1989 na Národní třídě v Praze. Proč si studenti ke své demonstraci vybrali zrovna toto datum (Odkaz na uzavření vysokých škol 17. 11. 1939 po demonstracích na odpor nacistické okupaci při příležitosti pohřbu studenta Jana Opletala 15. 11. 1939.)

Obušek jako symbol moci a nadřazenosti byl slangově mezi lidmi nazýván VUML – Vulkanický učitel marxismu-leninismu. Proti demonstrujícím studentům na Národní třídě v Praze bylo použito hrubé síly, kterou tyto obušky symbolizují. Poté, co se záběry z tohoto masakru dostaly do rozhlasu a televize, postavili se na odpor lidé ze všech koutů republiky. Ve všech obcích, bez ohledu na velikost, se lidé začali scházet a nenásilně

protestovat proti praktikám režimu. Protestní akce vyvrcholily 27. 11. 1989 generální stávkou. Následující den se KSČ vzdala ústředního postavení ve státě. Každý pedagog zná události v konkrétním regionu, na nichž může demonstrovat konkrétní příklady, průběh a vývoj jednotlivých událostí.

Odznak Občanského fóra

Navazovat může seznámení se se znakem OF a symbolem, který je na něm vyobrazen. Vyučující může pomocí návodných otázek vést žáky k tomu, aby odpověděli „K čemu předmět sloužil? Kdo ho nosil? Co jím lidé vyjadřovali? Jaké barvy byly zvoleny a proč?“

Pro doplnění lze uvést, že autorem byl Pavel Štátný, který logo načrtl od ruky bez většího rozmyšlení pár minut před uzavírkou soutěže, která byla o vytvoření loga Občanského fóra vyhlášena.

Občanské fórum bylo založeno 19. 11. 1989 jako reakce na násilný zásah pořádkových složek Veřejné bezpečnosti proti výše uvedené pokojné studentské demonstraci na Národní třídě 17. 11. 1989. Základnu tvořily do té doby nelegální a pololegální občanské aktivity, které vystupovaly proti stranické a vládní politice. V průběhu volební kampaně v roce 1990 se pak z Občanského fóra vyprofiloval značný počet nových politických stran. Čelní osobností Občanského fóra se neformálně stal Václav Havel, který byl hlavním představitelem koordinačního centra. Prvním a zároveň posledním zvoleným předsedou byl Václav Klaus. V OF se angažovalo mnoho významných osobností (např. Petr Pithart, Jan Urban, Petr Kučera, Vojtěch Sedláček, Ivan Fišer, Martin Palouš, Michael Kocáb), které se následně podílely na proměnách politického života.

Na Slovensku bylo OF partnerem hnutí Verejnosc' proti násiliu (VPN).

Zápalky s potiskem „Václav Havel záruka svobodných voleb“

První svobodné volby téměř po čtyřiceti letech proběhly ve dnech 8. a 9. června roku 1990. Ve volbách do Federálního shromáždění a národních rad zvítězilo s 53,13 % hlasů Občanské fórum spolu s Veřejností proti násilí. Tyto volby byly veřejností silně prožívány. Objevovale se silná agitací hesla jako např. „Kdo nevolí, volí zlo!“. Lidé věřili, že volby přinesou výrazné politické i společenské změny. Již to, že tyto volby byly pluralitní a umožnily soutěž mezi politickými stranami, oproti předchozím volbám jednotné kandidátky Národní fronty, znamenalo příslib lepších zítřků. Zájem veřejnosti umocnilo i působení sdělovacích prostředků, veřejných shromáždění, vylepování plakátů a veřejná vystoupení zpěváků, herců a dalších osobností z oblasti kultury.

Osobností, symbolem prvních svobodných voleb, se stal Václav Havel, jehož fotografie je spolu s mottem „Václav Havel záruka svobodných voleb“ na krabičce zápalek.

Vyučující by mohl/a žáky vést k zamyšlení „*Kdo je to na obrázku na zápalkách? Co všechno o něm víte?*“ U osobnosti Václava Havla by žáky mělo napadnout více, než jen to, že byl prezidentem.

Vyučující by mohl/a dát žákům čas, aby si napsali kamkoli na papír vše, co je napadá k této osobnosti. (autor divadelních her, disident, několikrát vězněný, manželka Olga, později Dagmar, je po něm pojmenováno letiště v Praze Ruzyni, 19. 11. 2014 mu byla odhalena busta v sídle Amerického kongresu na Capitol Hillu...)

Dále by mohl/a žáky vést k zamyšlení: „*Proč je vyobrazen zrovna na zápalkách?*“, „*Co si od jeho osobnosti veřejnost slibovala?*“, „*Myslíte, že Václav Havel tuší, jakou bude mít vůči národu zodpovědnost, když se postavil do čela OF?*“

Kuponová knížka

Prostřednictvím kuponové knížky se vyučující spolu s žáky mohou dotknout jednoho z fenoménů transformace ekonomiky státu. Přechodu z centrálně řízeného hospodářství na tržní ekonomiku.

Vyučující požádá žáky, kteří se zabývali předmětem kuponové knížky, aby se pokusili říci vše, co se z ní dozvědí. „O co se jedná?“, „Kdo tuto kuponovou knížku vydal?“, „Z jakého titulu?“ Žáci s největší pravděpodobností nebudou znát principy a proces privatizace, proto preferujeme konkrétní příklady.

Kuponová knížka je symbolem privatizace, tedy převedení státních podniků do soukromého vlastnictví v Československu. Každý plnoprávný občan České a Slovenské federativní republiky měl právo prostřednictvím této kuponové knížky zakoupit určitý podíl v některém z privatizovaných státních podniků. Stal se tak držitelem investičních kupónů (tzv. DIK). Držitelé kupónových knížek mohli s kupóny naložit dvojím způsobem. Nabízela se přímá účast, kdy držitel prostřednictvím investičních kupónů získával vlastnický podíl v konkrétním státním podniku. Avšak v tomto období transformace byly řízení a správa podniků značně nepřehledné, což vedlo k častému vytunelování firmy. Druhou možností bylo svěřit svůj podíl do stejně neprůhledně spravovaných privatizačních fondů, které majetkové podíly v privatizovaných podnicích spravovaly hromadně.

Jedním z příkladů takového privatizačního fondu byly Harvardské investiční fondy založené Viktorem Koženým. Těmto fondům svěřilo své kuponové knížky přes 800 tisíc občanů. Kožený sliboval zvýšit vklad až desetinásobně a získal si důvěru veřejnosti. Díky němu se zvýšil i zájem lidí o samotnou privatizaci. V roce 1996 došlo ke sloučení Harvardských fondů se společností Sklo Union Teplice a vznikl tak Harvardský průmyslový holding. Rok poté však zkrachoval. Sám Viktor Kožený emigroval z České republiky v roce 1994 a dodnes žije na Bahamách.

Překolkovaná bankovka po měnové rozluce

Nyní vyučující vyzve skupinku, která se zaobírala překolkovanou bankovkou a požádá žáky, aby tento předmět popsali. Žáci popíší hodnotu bankovky, osobnost, která je na ní vyobrazena, všimnou si, který stát bankovku vydal a v jakém roce. Také si

povšimnou kolku, kterým je přelepena.

Vyučující může využít analogie s měnovou rozlukou v roce 1919, kterou probíral/a s žáky v tematickém okruhu Vznik ČSR.

Díky této bankovce vyučující může žákům transparentně vysvětlit historické události po roce 1990 týkající se našeho státního uspořádání. Dvoulété fungování České a Slovenské Federativní republiky (1990–1992) bylo ukončeno 31. 12. 1992 jejím zánikem. 1. ledna 1993 vznikly dva nové samostatné státní útvary Česká republika a Slovenská republika. O rozdělení ČSFR a jeho provedení bylo rozhodnuto již 26. 8. 1992 na jednání Vladimíra Mečiara a Václava Klause v Brně u vily Tugendhat. S rozpadem České a Slovenské federativní republiky však nastalo mnoho změn. Jednou z nich byla i měnová rozlučka. Ještě v době, kdy nebyly vytvořeny nové státní měny, byly užívány překolkované československé bankovky z 80. let. Tyto bankovky byly postupně stahovány z oběhu a nahrazovány bankovkami nových států. Na našem území byly stávající nahrazeny novými z dílny grafika Oldřicha Kulhánka.

Noviny z období války v Iráku 1991

Jednou z velkých změn, které s pádem totalitarismu u nás souvisí, je účast československých vojáků na zahraničních misích.

Vyučující vyzve žáky k interpretaci svého předmětu. Jedná se o kopii výtisku Rudého práva z ledna 1991, na jehož titulní straně je článek „Bomby drtí Irák“, v němž se žáci dozvědí o účasti československých vojáků na válečných operacích v Perském zálivu. Tato událost měla pro postavení reformujícího se státu velký význam na poli mezinárodních vztahů. Nejen, že se naši vojáci dostali téměř po pětácti letech do bojového nasazení v zahraničí, nýbrž klíčové je i to, že naše armáda mohla stát po boku vojáků pod patronátem OSN, což znamená uznání České a Slovenské federativní republiky demokratickým státem (byť teprve se transformujícím).

Válka v Perském zálivu (1990–1991) byla prvním mezinárodním válečným konfliktem, jehož se českoslovenští vojáci po převratu zúčastnili po boku armád 28 států v čele s USA. Cílem mise bylo osvobození Kuvajtu od irácké okupace.

Nabídkový leták CK z 90. let

Již jsme si představili omezení, která s sebou přinášel režim v oblasti politické agitace, centrálně řízené ekonomiky, nyní se můžeme podívat do oblasti cestovního ruchu. Skupina žáků, kteří dostali k posouzení reklamní leták cestovní agentury, by se měla zamyslet nad tím „*Co mají za tiskovinu?*“, „*Proč je součástí kufríku?*“, „*Do jaké destinace nabízí klientům vycestovat?*“, „*Kam mohli cestovat lidé za socialismu?*“, „*Myslíte, že byla po sametové revoluci nějaká omezení bránící lidem rozjet se jen tak do světa?*“, „*Jaká?*“

Cestování je fenomén, který provází člověka od nepaměti. Cestování si spojujeme s volností. V období komunistické diktatury v Československu (1948–1989) byla tato svoboda člověku odejmuta. Bylo to vedení státu, které rozhodovalo, do jakých zemí se cestovat smí a do jakých ne. Pokud chtěli lidé vycestovat za hranice, měli nejsnazší cestu do Rumunska, Bulharska, Maďarska, NDR, Polska nebo Sovětského svazu. Západní země jim byly uzavřeny. Povolení dostalo jen několik málo jedinců, a to po náročných pochůzkách po úřadech. Velmi se v této době rozvíjela tuzemská turistika a chatařství.

Po pádu železné opony se začala rozšiřovat nabídka turistických destinací. Na počátku 90. let vznikla celá řada cestovních kanceláří. Lidé totiž cestovat chtěli, ale neznali poměry v zahraničí. Zároveň se obávali jazykové bariéry. Hlavním a často jediným cizím jazykem, který se žáci za socialismu ve školách učili, byla ruština. Ve státech jako Francie, Itálie, Španělsko, Velká Británie apod. neuplatnitelná. Cestování s cestovní kanceláří, nabízející služby delegátů, ubytování, stravování apod. bylo velmi vyhledávané. Kromě jazykové bariéry se však museli lidé potýkat s ještě jedním limitem – financemi. Cestování do zahraničí bylo pro většinu Čechů velmi nákladné a nedostupné. Proto ještě v 90. letech 20. století většina Čechů využívala k trávení své dovolené tuzemské možnosti.

2. Práce s jednotlivými předměty z muzejních kufříků

V této kapitole jsou uvedeny autentické záznamy práce vyučujících s předměty z muzejních kufříků ve výuce.

Prvomájové mávátko

Kufřík 1989

Uvádíme více aktivit se sbírkovým předmětem *mávátko*. Vyučující si vybere takové aktivity, které mu budou vyhovovat – zvolí si i jejich pořadí.

Co to je mávátko?

Žáci se shodnou, že se nejspíš jedná o předmět, kterým se mává.

Dokáží si žáci představit situaci, kdy by mávátko mohli (v dnešní době) použít?

Jak by takové mávátko vypadalo?

O svém názoru na význam slova se mohou přesvědčit ve Slovníku spisovné češtiny:

- *prostředek k mávání na pozdrav: mávátko do průvodu.*

Zde je vhodné navázat na výuku Čj – slovtvorba – jak bylo slovo utvořeno.

pozn.: Pro vyučujícího zajímavý odkaz: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4645> – v krátkém textu je význam slova vysvětlen – článek vybízí i k další jazykové otázce pro studenty

– Znáte slova vytvořená podobným způsobem (jména vytvořená ze sloves příponou -tko)?

Slovo vzniklo ve druhé polovině 50. let.

Otázka pro žáky: *Proč mávátko vznikla právě v této době? Proč na nich byl symbol květiny?*

Viz sbírkový předmět.

Pozn.: Pokud můžete pracovat na hodině s počítači (tablety) a dáte žákům heslo *mávátko* vyhledat, jednak jim plnohodnotné vysvětlení dá wikipedie (i s odkazem na zdigitalizovanou Naši řeč). Pokud si žáci heslo zadají do internetového vyhledavače a získají obrázky, mají hned i jasno s použitím na 1. máje. Zároveň však zjistí, že podle internetového vyhledavače splývá někdy význam slova *mávátko* s malou vlajkou a trásněmi, užívaných např. při sportovních akcích.

Promítněte na sčenu několik obrázků – fotek z prvomájových průvodů (nechte žáky obrázky/fotky vyhledat) – úkol: Ať žáci porovnají jednotlivé typy mávátek, jak vypadala, co symbolizovala.

Většina mávátek symbolizovala květinu – proč zrovna květinu?

Jaký mělo smysl, že děti nosily květinu?

Jaký je význam daru – květiny (symbolu rostliny) v historii? Je možné někde květinu doložit? Například výjevy daru lilie – symbolu nevinnosti; podobně palmový list. V období po roce 1945 jsou podobným symbolem šeříky – vítání osvoboditelů. Všimněte si, jaké květiny se předávaly v 70. a 80. letech při slavnostních příležitostech. Rudé karafiáty – symbolika barvy.

Práce s textem

Písničku s názvem *Mávátka* napsal a nazpíval Jarek Nohavica.

ukázka:

*Dejte mi do ruky mávátko
a řekněte, jak volat sláva
já už si najdu ten správný směr
a budu mávat mávat mávat*

Celý text písně a krátká ukázka s refrénem na <http://www.nohavica.cz> .

Vysvětluje Nohavicův text význam slova a využití mávátko?

*Pokud mělo mávátko danou podobu (květina), jak by mohlo naplňovat „správný směr“?
(z odpovědi žáků: květina – radost ze života v socialistické společnosti, symbol plodnosti – úrody
– pionýři jsou úrodou komunistů, jak stojí na tribuně, radují se, že sklídili...)*

Aktivita:

Pokuste se se žáky mávátko vytvořit – důležité je zadat (shodnout se na zadání) – pro jakou příležitost mávátko vytvoříte. Za jakým účelem se průvod (manifestace) bude konat?

Na mávátku by mělo být vidět, za jakým účelem bylo vytvořeno.

Bylo by zajímavé vytvořit mávátko za účelem vítání Karla IV., nebo Josefa II. Jaké náměty by se na mávátkách střídaly? A co třeba Emila Holuba po návratu z Afriky?

Aktivity s kufříky

Během těchto aktivit není nutné mít k dispozici všechny kufříky, je možno využít seznam obsahu kufříků na <http://www.dvacatestoleti.eu/muzejni-kufrik/> .

Přemýšlej, jak mávátko souvisí s dalšími předměty v kufříku? Můžeme je s některými předměty spojit do jednoho příběhu?

Podobně – prozkoumej další kufříky (nejlépe 1948 a 1968) – najdi v nich předměty, se kterými mávátko nějak souvisí. Objasni jak a proč?

Vytvoř krátký příběh, do kterého předměty zapojíš.

Obušek

Kuřík 1989

Krátká aktivita. Jde o vyvolání pocitu.

Vyučující ukáže obušek a zeptá se žáků, o jaký předmět se jedná.

Někteří žáci to pravděpodobně nebudou vědět Trochu znalí realit doby jim mohou napovědět.

Žák si vezme obušek do ruky a vyučující jej vyzve, aby s ním bouchl o lavici. Většinou žák bouchne jemně, nesměle. Vyučující se zeptá, jestli by si žák nechtěl bouchnout více. Žák souhlasí, a tak ho vyučující vybídne – rána!

Poté se vyučující zeptá žáka na jeho pocity.

Žák popíše, co cítil (např. Cítím sílu, je to fajn.)

Vyučující se zeptá: *A co kdyby stál někdo s obuškem proti tobě?*

Žák popíše jiné pocity (*To bych se bál.*)

Šlo o to, jak lze obušek – jako nástroj moci – zneužít vládnoucí mocí k vyvolání strachu mezi lidmi.

V případě práce s kuříky, je možné aktivitu propojit s dalšími předměty. Například s knihou *Panoráma* – mohla by se rozvést debata, jestli by obušek mohl být použit na ty, kteří nechtěli žít „podle knihy *Panoráma*“ atd.

Knih Panoráma

Kuřík 1948

Předpokladem pro práci s obrázky z leporela Panorama je pouštět obrázky z knihy na stěnu (plátno), aby bylo vyobrazení ve větším formátu. Samozřejmě v malém kolektivu (ve skupině) je možné ukazovat (nechat si prohlížet) i vlastní knihu.

Kurzívou zapsány ohlasy žáků.

Aktivita začíná bez knihy – vyvolání představy, očekávání.

Představte si, že máte před sebou dětskou knihu, která má název PANORÁMA. Co vás napadne - o čem by kniha mohla být?

O horách; o počasí; o nějaké holce, která se tak jmenuje; kniha plná fotografií, fantazie.

Ukázal jsem titulní stranu, chvíli nechápavě koukali.

Je to o dětech; o nadšených dětech; o vlastencích; o dětech v uniformě.

A co když teď spojíte název a obrázek na titulní straně?

Bude to panorama dětského života – co děti dělají; nebo jakej maj život.

Dobře, připusťme si tento názor – jaká ilustrace by tedy měla být na další straně?

No asi jak si hrajou...

Otočil jsem na první dvojstranu.

Hmm, škola.

Co je tam napsáno? – Leninův výrok „Učit se, učit se, učit se!

Aha, to se maj jako furt učit...

Proč? *Aby mohly pracovat.*

Jak jsi na to přišla? *Je tam na obrázku továrna.*

A maj matematiku – aby uměli počítat.

Pořádně si prohlédněte děti – *no jo, jsou v uniformě.*

A jak se tváří? *Jsou nadšení.*

Dobře, otočíme na další stranu, co myslíte, co tam bude?

No pokud se učí, aby pracovali, tak asi jak pracujou; nebo se o někoho staraj!

Otočil jsem.

No jasně, pracujou; hele – továrna – proč? (už se ptali sami žáci a odpovídali si) no to je jasný, učeť se pracovat, pak půjdou do továrny; ne – tam jsou rodiče. Všichni pracujou.

Tomu se tenkrát říkalo, že se buduje. A co vidíte dál?

Hele vlak, to je asi pokrok, že? Taky památky, tam jezdí, ne?

A kdy? *No ve volným čase. To je jako šťastnej život.*

Dobře, co tedy bude dál?

No Tam bude konečně, jak si hrajou; co dělaj ve volným čase.

Otočil jsem. Průvod. Tohle dělají ve volném čase.

No to snad ne! To je nějakej průvod, ne? Oslava. Pochod. A mávaj tam. Radujou se. Jsou zase všichni pohromadě! No jo, ale pořád si nehrajou.

A co bude na dalším obrázku? *No tady by si už mohli hrát.*

Obrázek ze ZOO, přiznám se, že sám jsem trochu tápal a překvapilo mě, co tam žáci viděli: *Jsou v ZOO, to se tam učeť. Proč ne...*

Ne, oni tam pracujou, staraj se o zvířata. Jéé, podívejte se, jak jsou ty zvířata pohromadě, to je jako že se maj rádi? Všichni se maj rádi.

Je tam taková harmonie.

Dobře. A zbývá poslední strana.

No tak tam si konečně budou hrát. Budou spolu na pískovišti.

Otočil jsem – jsou tam 3 sloni, jak se drží?

No to snad ne. Co to dělaj? Hele, oni se držeť. Takže jsou spolu!

Jaký máte pocit z celé knihy?

Učeť děti, že maj bejt pohromadě, to je jako v kolektivu, jak jsme si říkali.

Děti se učeť a pracujou a pomáhaj.

Chtěli byste žít v té době? *Určitě ne.*

Proč? *Chybí mi tam volnost, že bychom si mohli dělat, co chceme. Že si děti nehrajou.*

Je to tam všechno nadiktovaný.

A jestliže teď srovnáte název a obsah – *No tak to je ono: ze života dětí.*

„Republika“

Kuřřík 1918

Použit  předměty z kuřříku: *vlajka  esk  a  eskoslovensk , ob  mapy – náčrty Československa*; předměty mimo kuřřík: Atlasy Novověk II., nebo 20. století z Kartografie Praha, popř. voln  listy map *Vývoj území  esk ho státu* od Kartografie; namnožených 14 bod  prezidentu Wilsona (např. existuje upraven  verze ze *Slova k historií*)

Vyučující na tabuli napíše: *1918–1920 Versaillesk  systém*, což okomentuje jako vytváření nového obrazu Evropy.

  ci m j  za úkol zjistit, v čem spo ival – v úpravách státních hranic a potrestání Německa. Nebo   ci tato fakta opakují.

Aktivity ke zm n m hranic – pomocí atlasů   ci určují, jak se měnily hranice.

Třída se vrací k faktu, že byl vytvořen  eskoslovensk  stát.

Vyučující ukáže třídě červenobílou vlajku.

Rozb h  se diskuze – *je to polsk  vlajka*.

Vyučující: *Ne,  esk .*

Jak to –   ci tápou.

Pokud si   ci nevzpomenou, vyučující odkáže např. na obrázek z učebnice (SPN), nebo na obrázky a atlasu Novověk II.

Otázka zní: *Jak to, že tak vypadala, zatímco pozd j  vypadá takto?* Vyučující vytáhne z kuřříku současnou vlajku (s klínem).

Probíhá diskuze.

Vyučující upozorní na d le it  fakt, že vlajka s klínem byla schválena až v březnu 1920!

Opět otázky: *Jak to? atp.*

Vyučující poskytne žákům mapy z kuřříku –   ci hledají „podivnosti“, srovnávají mapy s atlasem.

Otázky pokračují: *Jak to, že  esk    st m  pom rn  jasnou hranici?*

S pomocí map vývoje  esk ho státu se dá určit, že tato hranice je cca 1000 let stabiln .

Ale co obrys Slovenska? Podkarpatsk  Rus?

  ci dojdou k závěru, že tyto hranice jsou nov  vytvořeny.

Na jakém právu? Na jakém základu?

Třída se vrací k Wilsonovým bodům. Jde o sebeurčení.

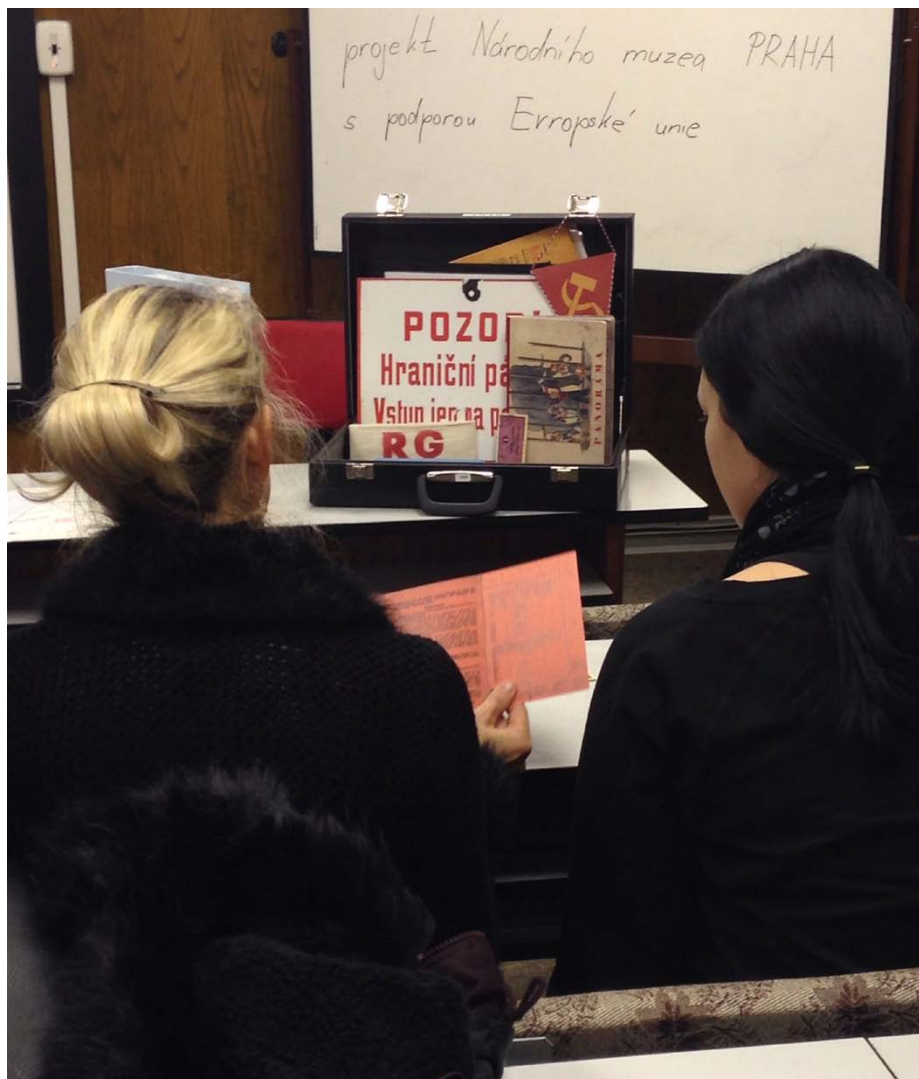
Ale jak takov to určování – rozhodování probíhalo?

  ci si uvědomí tato fakta:

Jednání ve Versailles (a nejen tam) trvala velmi dlouho.

Během jednání se objevilo mnoho nejasností, například nov  vznikl  hranice, samotn  jednání – ne všechny strany konfliktu přijaly. Opět s atlasem je možno poukázat na konflikt y v pohraničí – s Němci, nebo na válku s Maďarskem.

I tak nedopadla naše republika úplně ideálně – viz třeba postupné dělení ČSR ve 20. století. Tento ne příliš dobrý model dal právě ve své nedokonalosti podnět ke II. světové válce. Neboli idea, že malé státy budou hrází mezi komunismem a Německem se nepotvrdila. Do budoucna zůstává palčivou i německá otázka. A až bude řeč o slovenské autonomii, opět se může využít zkušeností z této aktivity. Tento model se dá aplikovat např. na existenci Jugoslávie a tamější pozdější války.

Plakát Ruce pryč od Koreje!

Kuřřík 1948

Vyučující ukáže plakát žákům – z dálky, jako by na plakátovací ploše (nebo jeho scan promítne na stěnu). A zeptá se: *Čeho jste si všimli jako prvního?* nebo *Co vás na plakátu zaujalo jako první?*

Většinou žáky jako první zaujme barva – červená, nebo rudá.

Někdo si uvědomí kontrast – červená – černá (odstíny šedé) a bílá.

V tomto případě je dobré s barvami pracovat – *Proč autor plakátu zvolil tyto barvy? Setkáváte se dnes s použitím zmíněných barev? Jaký je jejich úkol, cíl?*

Především na plakátech upozorňující na akce – slevy. Mají za úkol upozornit, burcovat.

To byl i úkol daného plakátu – vyburcovat lidi...

Aby mu uvěřili? Aby ho přijali?

Ano – podle obrázků se pokuste vytvořit příběh Koreje (jedná se o jakýsi volný komiks) – co se asi v zemi odehrává, z pohledu totalitní moci v Československu.

Žáci vytvoří zhruba tuto verzi:

Korea je napadena Američany, ale brání se. Pomáhají i další státy, třeba Čína. Amerika se snaží klamat ostatní státy, aby si lidé nemysleli, že dochází ke kolonizaci.

Můžeme pomoci i my (Československo), aby se v Koreji žilo lépe – dobře jako u nás. A v Sovětském svazu (je tam jejich vláda)...

Vyučující na tabuli zapisuje během povídání žáků klíčová slova, např. *Amerika napadne, státy pomáhají Korejcům* apod. – tato „fakta“ se pak za pomoci atlasu, učebnice, ale třeba i znalostí filmu, seriálu M.A.S.H. vysvětlí. Může již během vlastního vytváření příběhu dojít k situaci, kdy jsou někteří žáci informováni o korejské válce – je dobré psát vedle sebe, co vyplývá z plakátu a co je skutečnost.

Žáci touto aktivitou poznají, jak totalitní režim manipuloval s informacemi – tedy s názorem obyvatel.

Zároveň je dobré si všimnout grafického zpracování – velikost postav – proporce, práce s barvami, symboly.

Další inspirací pro práci s plakátem mohou být hesla a texty – hlavní heslo – *Jak může obyčejný člověk pomoci lidem Koreje?*

Dává to smysl?

Nebo u posledního obrázku – *Co je naší odpovědí?*

Zjistěte, jaká situace byla v Československu, jak se zde žilo, jaké byly podmínky pro život? Máme-li pomoci bránit korejskou „svobodu a nezávislost“, je Československo svobodné a nezávislé? atd.

Všimněte si – kdo plakát vydal?

Ministerstvo informací a osvěty.

Co bylo asi náplní podobného ministerstva? Máme dnes podobné ministerstvo?

Náplní bylo podávat informace a osvětu (ne všichni žáci tomuto slovu rozumí).

Existuje dnes takové ministerstvo?

Ne.

Proč?

Těžká otázka, jako vtip zní odpověď, že lidé dnes osvětu a informace nepotřebují. Což je dobrá cesta k tomu, aby se žáci dostali k poznání, že dnes informace a osvětu lidé nemusí dostávat – protože si obojí mohou získat sami!

Jak to?

Dojdeme k rozlišení pojmů totalitní moc a demokracie.

Tvořivý úkol – pokuste se podobným způsobem upravit informace o nějakém současném konfliktu očima *komunistické osvěty*.

V rámci mezipředmětových vztahů je možno zaměřit se na skloňování názvu státu *Korea*.

Vyhláška

Kufřík 1938

Aktivita pro žáka (skupinu)

Situace:

Představ si, že jsi členem paraskupiny, která má být vysazena na území Čech.

Za úkol máš poškodit rafinérii oleje v Kolíně.

Obdržíš 100kg výbušnin, zápalných látek a destrukčního materiálu.

Úkol číslo 1:

a) Zjisti, co se dělá v rafinérii?

b) Proč je kolínská rafinérie pro Němce tolik důležitá? (zkus obecný odhad a pak se podívej na: <http://www.petroleum.cz>)

c) Jak rafinérii poškodíte?

Dne 29. dubna 1942 jste vysazeni u obce Věšín na Rožmitálsku (pod Třemšínem).

Náklad výbušnin není jen pro Tvou skupinu, ale ještě pro jednu, s níž se máte setkat.

Avšak k setkání nedojde.

Úkol číslo 2:

Zjisti, jak daleko se nachází od místa seskoku místo úkolu.

Kudy by ses tam mohl dostat po silnici? - Zkus nejkratší, nejpohodlnější cestu. Čekají na vás po cestě nějaká úskalí?

Existuje jiná možnost, jak se ke Kolínu dostat než po silnici?

Jak přepravíte výbušniny? Nebo co s nimi budete dělat?

O seskoku se dozvědělo gestapo, musíte rychle jednat.

Záchytné adresy jsou Zaječice u Chrudimi, Brandýs nad Labem.

Úkol číslo 3:

Co uděláte, abyste vy ani výbušniny nepadli do rukou gestapa?

Pamatuj, je nutné splnit úkol – nebo alespoň nějak uškodit Němcům.

Zjistíte, že není snadné k rafinérii proniknout.

Máte u sebe výbušniny.

Úkol číslo 4:

Jaké další možnosti, jak uškodit Němcům, se nabízí?

Mezitím proběhne atentát na Heydricha.

Smyčka se stahuje. Pátrají po vás jak na Rožmitálsku, tak v okolí Kolína.

Jiné kontakty už nemáte, kromě pár osobních – tvoje teta bydlí v Chropyni na jižní Moravě.

Úkol číslo 5:

Nemáš co jíst, jeden kamarád se zranil. Potřebuješ se převléct, případně změnit image. Kontakty, které jste měli, již nefungují. Probíhá heydrichiáda. Co uděláš?

Jakmile dojde k dohodě, co žák (skupina) udělají, vyučující vše shrne:

a) buď došli jste k tetě...

b) nebo nešli jste k tetě – což je dobře, protože...

... vyučující rozprostře „plachtu“ – Vyhlášku. Žáci si prohlédnou jména a adresy popravených – *Jak byste nejspíš u tety v Chropyni skončili?*

Proč byla popravena i ona? Koho se trest ještě týkal? Proč?

Možné otázky k „plachtě“ – Vyhlášce:

Proč Němci zvolili tuto barvu Vyhlášky? Co má evokovat?

Proč je dvojjazyčná? Který jazyk je na prvním místě?

Proč je v dolní části vyjmenováno, čím se odsouzení a popravení provinili?

Tuto Vyhlášku je možno vidět ve filmu Lidice (2013) – viz www.csfd.cz .

Základ příběhu vychází ze skutečnosti – jedná se o výsadek Intransitive – viz <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/13404/start/-1> .

3. Práce s muzejními kufříky formou modelových rolí

„Novinář“

Vyučující přinese do hodiny kufřík, věnovaný určitému období. Před samotnou prezentací je dobré znovu stručně zopakovat základní informace k danému období. Poté rozdělí třídu do skupin – týmů, které jsou tvořeny většinou čtyřmi žáky.

Tým si zvolí ze svého středu tiskového mluvčího, který bude po stanoveném čase obhajovat a popisovat daný předmět.

Když je třída rozdělena do týmů, ukáže jim vyučující zavřený kufřík a položí otázku, zda si žáci dokážou představit, co se v něm nachází. Pro tento účel vymezí vyučující asi 5 minut. V případě, že někdo ze žáků uhádne některý z předmětů, přidělí mu vyučující bod, který platí pro celý tým, jehož je daný žák členem. Poté vyučující zapíše případné body na tabuli. Jestliže se nikomu nepodaří ani přibližně odhadnout nějaký předmět z kufříku, pokračuje se dále.

Dalším krokem je rozdání předmětů z kufříku žákům, kteří dostanou lhůtu 10 minut, aby zapřemýšleli, k čemu daný předmět sloužil. Žáci se pokusí vymyslet nějaký příběh, který by se mohl vztahovat k předmětu. Jestliže si žáci nevědí rady, může vyučující posloužit jako stručná nápověda, což znamená, že poté udělí vždy mínusové body tazajícimu se týmu. Tímto způsobem mezi sebou týmy soutěží a nakonec z nich vzejde vítěz. Vzbudit zájem soutěživosti je velmi důležitý, neboť žáci by si měli uvědomit, že mohou získat známky za aktivitu.

Po uplynutí vymezeného času, začíná samotná charakteristika předmětů. Tiskový mluvčí z každého týmu předstoupí před třídu a provede popis předmětu. Vyučující oboduje jednotlivé tiskové mluvčí a může přidělovat body v rozmezí 0–10. Ostatní žáci mohou také pokládat prezentujícímu tiskovému mluvčímu dotazy, jako správní novináři. Když je skončena prezentace všech týmů, tak se provede vyhodnocení a případné oznámkování aktivit a zajímavých odpovědí.

„Detektiv“

Aktivitu „novinář“ lze doplnit o aktivitu „detektiv“, což je vlastně pokračování předchozí prezentace. Jedná se o prohloubení znalostí předmětů, se kterými se žáci setkali již při předchozí prezentaci muzejního kufříku. Předpokládá se, že vyučující využije muzejní kufřík ve dvou hodinách v jedné třídě, z důvodů lepšího zapamatování.

Při aktivitě „novinář“ dostanou jednotlivé týmy domácí úkol typu *najít další informace k popisovanému předmětu*. Informace lze vyhledávat na internetu, nebo se pokusit ptát se pamětníků ve svém okolí.

Při tomto úkolu píšou všichni členové každého týmu na papír odborný popis a snaží se o nejlepší výkon. Tato charakteristika může být doplněna i o fotografie podobných

předmětů ze stejného období. Všechny informace prezentuje zase jen tiskový mluvčí. Tentokrát je ale tiskový mluvčí hodnocen ostatními žáky a ne pedagogem. Je to záměr, aby si žáci uvědomili, že když mají někoho hodnotit, tak musí umět naslouchat a pamatovat si, co přednášející říkal. Tento úkol vyžaduje týmovou spolupráci, ostatní členové týmu si dělají zápisky z toho, co se dozvěděli a vše předají tiskovému mluvčímu. Vyhledávání na internetu má vést žáky k samostatnému přemýšlení a uvažování. Závěrečné hodnocení je opět prováděno bodově od 0 do 10. Každý tiskový mluvčí by měl umět odůvodnit udělovanou výši bodů. Na základě toho se prohlubují jejich kompetence paměťové a jazykové – umět stručně sdělit ostatním své hodnocení.

„Vytvoř si vlastní kufřík“

Tuto aktivitu je nutné rozplánovat na jeden měsíc, aby měli žáci dostatek času na přípravu. Zde je možné vytvořit několik variant.

Žáci si mohou zvolit kufřík, věnovaný určitému období, ale mohou kombinovat i více období. Záleží na tom, jaké předměty naleznou.

Jiná varianta předpokládá, že si žáci předměty sami vyfotografují a tyto fotky umístí do kufříku. Muzejní kufřík lze využít i v hodinách výtvarné výchovy, kde ho lze použít jako model pro kresbu.

Při tvorbě muzejního kufříku je nutné vysvětlit žákům nutnost odborných popisků, které jsou pro ten předmět důležité. Toto se ukazuje jako největší problém, proto by měla být tato dovednost procvičována i v hodinách jazyka českého. Žáci si procvičují stručnou charakteristiku předmětů kolem sebe, aby dokázali vytvořit vlastní popis předmětu z muzejního kufříku. Významnou úlohu při tvorbě vlastního kufříku představuje i sociální kontakt s okolím, kde mohou žáci rovněž získávat odpovědi na své dotazy. Vlastní kufřík může žáky inspirovat ke komparaci předmětů z hlediska časového vývoje, kdy si žáci mohou dotvořit historický kufřík typickými předměty ze současnosti. Je dobré, když jsou předměty podobného významu, aby názorně viděli ten vývojový pokrok.

„Spisovatel“

Tato aktivita představuje spolupráci vyučujících dějepisu a jazyka českého. Žáci si v hodině dějepisu vyberou z kufříku tři předměty, které je nějakým způsobem zaujaly. To znamená, že si každý žák vyfotí tři předměty, o kterých napíše úvahu, ve které zdůrazní, k čemu byly předměty využívány. Dále objasní, proč si vybral tyto předměty a pokusí se zamyslet nad tím, jak se budou dané předměty vyvíjet do budoucna. Ohodnocení těchto prací provede vyučující jazyka českého ve spolupráci s vyučujícím dějepisu. V rámci této aktivity je naplněn požadavek mezipředmětové spolupráce.

4. Varia

Antologie příkladů práce s muzejním kufříkem

Úspěšná aktivita *práce s muzejním kufříkem* byla založená na vhodném promíchání věcí z jednotlivých kufříků – studenti měli nesrovnalosti odhalit a vysvětlit, proč se některé věci do daného časového období/historické události nehodí – tato aktivita se hodí pro žáky ZŠ a studenty SŠ, časový limit aktivity 30 minut – z toho 10 minut pro studenty na promyšlení nesrovnalostí (5–7 věcí, z nichž mohou být 1–3 věci nesprávné) a příprava na odpověď (popř. připravený referát) – žák/student pak vystoupí před ostatní, za pomoci ústního projevu seznámí ostatní s účelem předmětu, který drží v ruce/u nesprávných vysvětlí, proč nemohou být zařazeny do daného časového období a krátce pohovoří o daném úseku našich dějin. Na závěr (cca 10 minut) může proběhnout diskuze nebo rozšíření látky o výklad vyučujícího.

„Škola sobě“

Další aktivitou by mohly být referáty na dané časové období a vyhlášení soutěže pod názvem „Škola sobě“ s cílem rozšířit obsahy kufříků o darování exponátů od veřejnosti. Referáty by se mohly vyhlašovat s cca měsíčním předstihem a vyučující požádá žáky o pomoc při hledání věcí na dané období (může se obrátit dopisem na rodiče, vytvořit nástěnku s některými exponáty a následnou prosbou, vyhlásit výzvu rozhlasem) – cílem této aktivity je zaujmout žáky/studenty pro daný časový úsek dějin a zjistit, zda získali nějakou zpětnou vazbu od pamětníků/potomků majitelů věcí, což je velmi důležité, protože se získané poznatky mohou odrazit při představování zapůjčených/darovaných exponátů (odpovědi typu „Babička říkala, že...“ jsou velmi vítané). Mnoho věcí, které žáci i škola mohou využít k výuce, leží na půdách a potomci k nim již nemusí mít citovou vazbu. Pokud se osloví např. 120 žáků (cca 4 třídy), může se sejít tolik předmětů, že to vystačí na zřízení školního muzea a na vznik žákovské/studentské konference, kde by se představily jednotlivé předměty, vystoupili žáci se svými referáty/powerpointovými prezentacemi a prostor by mohl získat historik/pamětník z muzea nebo z vysoké školy.

Dramatizace příběhů

Studenti si vyberou některé rekvizity z kufříků a hrají postavy daných období (vekslák, disident, příslušník SNB, milicionář, vězeň) – po krátké scénce vysvětlí její roli v daném období, okolnosti historického příběhu a k čemu sloužily věci, které jsou v kufříku – tato aktivita se hodí pro skupiny dětí, které již zažily dramatizaci výuky a též v místech, kde žáci/studenti neruší ostatní při výuce. Na každou z nabízených situací se připraví 3–5 studentů, kteří se již před výstupem seznámí s daným historickým úsekem a mohou si tak

přípravit krátké dialogy (3–10 minut), ve kterých by se promítl příběh z dané doby. Herci si mohou pomáhat svými znalostmi postav z četby a významná by mohla být i spolupráce s vyučujícími českého jazyka, hudební a výtvarné výchovy (výborné prolínání mezipředmětových vztahů a možné zapojení žáků/studentů, kteří nemají talent na dramatický přednes (např. malování kulis, pomoc při opatrování kostýmů, zpěv dobových písní).

Čtení novinových článků

Tato aktivita je vhodná pro studenty středních škol a archiv v místě školy (bydliště) – studenti si v archivu najdou články z různých periodik v daném historickém období, předčítají ukázky článků, které je zaujaly a diskutují o událostech a hlavních postavách, které se v člancích objevují – tato aktivita vyžaduje alespoň měsíční přípravu a také exkurzi do archivu. Pokud to časové možnosti dovolí (otevřená badatelna) a štěstí na archivní materiály, tak si především studenti (občanka je pro bádání nutností) opatří fotokopie článků, které se vztahují k daným událostem, ale mohou přidat i „zlehčující“ články o každodenním životě obyvatel v dané době. Na základě tohoto sběru pak může vzniknout zajímavá přednáška o postavení médií ve společnosti a o bezprostředním hodnocení události dobovou ideologií. Studenti Gymnázia J. V. Jirsíka takto spolu s maďarskou školou připravili konferenci na téma „Roky 1956 a 1968 očima pamětníků a dobového tisku“. Na konferenci bylo zajímavé, jak novinové články nahlížely na maďarské události roku 1956 a naopak.

Vyhlášení výsledků soutěže „O nejzajímavější muzejní kufřík“

Vzdělávací soutěž „O nejzajímavější muzejní kufřík“, byla vyhlášena Národním muzeem 1. září. 2014. Celkem se do soutěže přihlásilo přes 50 soutěžících z 19 měst České republiky. Fotografie kufříků a jejich příběhů hodnotila odborná komise složená z členů realizačního týmu projektu „Dotkni se 20. století!“.

Porota se rozhodla ocenit soutěžní příspěvky ve dvou věkových kategoriích a také udělit jednu zvláštní cenu poroty pro nejmladší účastníky soutěže.

Ve věkové kategorii do 13 let zvítězila Adéla Zelenková (Zbraslavice) s muzejním kufříkem s názvem „Petrolejevá lampa z vysokého kola“ (*„Ať žije cyklista!“*).

Ve věkové kategorii do 18 let zvítězila Kateřina Mazancová (České Budějovice) s kufříkem: „Babiččin zachránce“ (*Retro hity*).

Zvláštní cenu poroty získal kufr z Mateřské školy Hvozdná, okres Zlín – s názvem „Kufr Lízy Holubové“.

Babiččin zachránce

Petrolejevá lampa z vysokého kola
(„Ať žije cyklista!“)

ISBN: 978-8070364369

9 788070 364369

Tento materiál vznikl v rámci projektu „Dotkni se 20. století“,
který je financován z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR.

www.dvacatestoleti.eu

www.nm.cz